

10084

Universal Literar

Anul XLV Nr. 35

25 August 1929

5 Lei

VASILE CONTA

C t i t o r i i

VASILE CONTA

de ION FOTI

Vasile Conta crede că omul este „liber, măcar, după expresia lui Lavater, „cât o pasăre în cușca ei”; iar „lumea în-treagă, sub orice formă am privi-o, este ocărmită de legi firești și fatale”.

În teoria ondulațiunii universale, filosoful nostru afirmă că această ondulațiune dă loc la metamorfoza materiei, care „îmbracă în timp și în spațiu o înfinitate de forme trecătoare. Sub fiecă formă nouă materia are o nouă constituție, prin urmare proprietăți noi, căci materie și forță fiind nedespărțite, (în definitiv ele nu alcătuiesc decât unul și același lucru considerat din două puncte oșbite de vedere) urmează că una nu poate să se schimbe fără cealaltă. Unei noi forme a materiei corespunde totdeauna o nouă formă adică un nou mod de lucrare, a forței, și vice-versa. Așa, forțele curat mecanice, fizice și chimice, cari mișcă materia sub forma ei anorganică, se transformă în forțe fiziologice, când materia însăși a luat forma organică”.

În ce privește „sufletul”, Conta scrie în *Teoria Fatalismului*: „Sufletul, deci, nu este altceva decât proprietatea creierului cu alte cuvinte el nu-i decât o nouă formă a forței, corespunzând la o nouă formă a materiei. Și precum jocul facultăților sufletului este nespus de subtil și de complicat, tot așa materia care-i slujește de bază are o structură și o organizare de cea mai mare delicatete și complexitate. Așa dar, sediul tuturor facultăților sensitive, intelectuale și volitive se găsește în creier și dependențele lui”.

Mai departe Conta pune în legătură, după concepția sensualiștilor și materialiştilor, că inteligența animalelor și a omului stă în comparația cu calitatea și greutatea creierului.

Sufletul nu este o secrețiune, ci o funcțiune și tocmai de aceea el nu este material.

Făcând, pe baza constatărilor anatomice, diversele funcțiuni ale organismului, ajungă la ipoteza: „modificările materiale care alcătuiesc senzațiile și ideile, având nevoie de spațiu, se așează în lungul fibrelor sensitive. Aceste fibre vor fi deci cu atât mai lungi cu cât se vor găsi la un animal mai superior, cu o mai mare provizie de idei în memoria lui. Creierul nu este decât un mare gheron alcătuit din fibre nervoase extrem de prelungite și anume din acele părți ale fibrelor, care sufar și păstrează modificările materiale numite icoane, idei, etc.”.

Conta, pe baza cunoștințelor din epo-

ca lui, — cunoscute în metodele de psihologie fiziologică și amplificate acum — studiază diversele procese psihice, ca să ajungă la o lege generală universală, dinamică, fatală — de aci teoria fatalismului — care ni se împune cu zdrobitoarea și înfinita masă a materiei. Este o teorie a materialismului, o variație a acestei teorie a fatalismului, iar *ondulațiunea universală* este cam ceace arată Buchner în faimoasa lui carte de popularizare „Forță și Materie”.

Ca un fel de încheiere a concepției lui

VASILE CONTA
(Student)

Conta, lămăci bucata „Talent și geniu” care-l caracterizează opera:

„Calitatea percepțiilor atârână înainte de orice, de calitatea creierului. Cu cât creierul va fi mai sensibil, cu atât și înțipăririle de primul grad vor fi mai lesne și mai adânc săpate. De altă parte, cu cât creierul va fi mai complex, adică alcătuit dintr-un mare număr de suborgane, de fibre deosebite, cu atât și înțipăririle de primul grad vor fi mai variate, și cu atât, prin urmare, ideile abstracte vor fi mai numeroase.

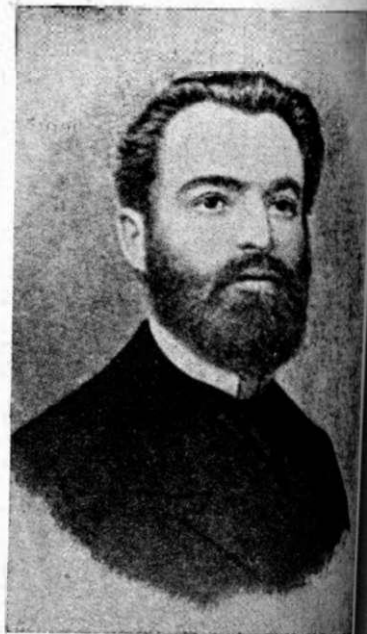
Se înțelege, deci, că gradele de putere a minții trebuiesc să fie nenumărate ca și gradele de perfecțiune ale creierului. Dar, printre aceste grade, și neținând seama de ușoare deosebiri, se disting: *talentul și geniuul*.

Din orice adevăr stabilit, se scoate prin inducție sau prin deducție, un alt adevăr. Dobândirea unei cunoștințe face cu puțință dobândirea altei cunoștințe.

De aceea, în progresele civilizației, care ideile ajunge să fie înțelese în lumea ei de toată lumea. Însă, creierul dezvoltat decât cele ale oamenilor nu poți pot, mai mult sau mai puțin, anticipa și să conceapă o idee care să sosească vremea în care dăna fie pricepută de toată lumea.

Omul de talent este acela a cărui teorie este, ca să zicem așa, cu un pas mai înaintată decât mintea oamenilor contemporani cu el. De aci înainte, sunt puse în stare să înțeleasă el știe să descopere înaintea altora adevărurile care derivă imediat din adevărurile deja admise. Derivația fiind imediată, poate fi dovedită printr-o logică puternică, care convinge chiar pe oamenii ordinare, întrucât acestea fiind impuse de argumentare să facă numai un pas și să aprecieze adevărurile descoperite. Pentru acest cuvânt omul de talent este admirat de contemporani.

Omul de geniu este acela, a cărui teorie este, cu mulți pași, mai înaintată

VASILE CONTA
(Din epoca „Junimeii”)

cât cea a obștei oamenilor contemporani cu el. Este acela al cărui creier este mai sensibil și mai ales așa de diferent, că după o prea mică experiență, prin două sau mai multe lucruri, el poate să privească la aceste lucruri ideile și niște raporturi ce n'ar putea fi concepute de obștea oamenilor decât după o foarte îndelungă experiență. De aci omul de geniu, cu suma de experiență

...contemporanilor săi, poate conce-
niste ideile așa de înaintate, că, trebuie
treacă una sau mai multe generații
ca creerile ordinare să ajungă a
lege aceleși idei. Ceeace înseamnă
experiența — adică științele pozitive
— trebuie să clatine sau să pună în miș-
care de multe ori și în timp de una sau
mai multe generații, un creier comun
a determina în acest organ, în
urma exercitării, o dezvoltare și o di-
plare care să egaleze pe aceia ale
mului de geniu și să facă cu puțință
înțelegerea ideilor acestuia. De aceea și
concepțiunile sau descoperirile oamenilor
de geniu nu sunt înțelese și apreciate
de obștea oamenilor decât cu mult după
ce le s'au produs".

Vasile Conta n'a fost un filosof uni-
versal. Deși a murit la 36 ani, — Scho-
penhauer a publicat faimoasa lui „Lu-
mea ca Voință și Reprezentare” la 26
ani — concepția lui este completă, în
cele două lucrări principale ale sale:
Teoria undulațiunii universale și *Teoria Fata-*
lui.

În genul studiilor sale — dreptul și
greșelile de stat — unii îl consideră ca
un amator în filosofie — cuvântul e pe-
raltiv și Conta nu-l merită. A fost un
pionier de idei generale, în timpul lui,
ceea ce este impresia extraordinară ce o
lăsa asupra publicului dela noi teo-
rii sale, susținute atunci în tribuna
de apunătoare a „Convorbirilor literare”.
Desigur nimeni nu se gândește să-l
pe Conta printre filosofii omenirii
sau printre cugetătorii cari vor fi des-
cis drumuri noi în gândire și în ști-
ință. A fost, însă, un original asimilator
de idei ale epocii sale, când știința, ba-
zată pe experiența era declarată suvera-
nă în materie de preocupări filosofice,
în timpul teoriei lui Darwin și a po-
sitivismului lui Comte, sub inspirația lui
Schopenhauer, care a exagerat teoriile știin-
țifice curente, — de unde a eșit și ma-
terialismul istoric al lui Marx. — totul
era în materie, adică în experiență. Se-
cretele naturii se credeau pe veci divul-
gate, iar vâlul Isidei zăcea zdreanță la
mormânt.

Pornind de la moneră atomul indi-
vizibil până la om, totul era un pro-
ces de milioane sau de miliarde de ani,
în materie, în evoluția ei progresivă —
nu și regresivă ?

Da și învingătorii ce se întorc acasă
în luptă, marile defecte ale materialis-
mului și ale teoriei evoluționiste nu se
vedeau încă. Totul era trandafiiu, inte-
leș și distrusese pe zei, iar laboratoa-
re deveniseră Pythiile unei noi epoci
cari erau pentru om. Tot ce se chemă re-
cre, suflet, mai bine spirit, Dumnezeu,
și superstiții.

Descoperirile lui au fost ale epocii și n'au
putut să atace de ele nici cugetătorii cei mai
buni ai secolului trecut, dela Taine și
Comte până la Ibsen și France.

Senzatiile noastre nu sunt auditive, ol-
factive, tactile, vizuale sau de gust; ele
sunt integrale și nu parțiale, după ul-
timele constatări. Nici noțiunile apriorice
nu se capătă pe calea experienței.
Este un *proces intern*, fără de care nu
se poate percepi nici spațiul, nici timpul, nici
cauza, nici pluralitatea, nici generaliza-
rea etc. Acest proces lăuntric este totul,
deci vreme, să-i zicem aprioric sau nu.

Nici materia nu mai există, în vechea
formă. Substanța de bază, adică atomul,
a fost și el împărțit, în electroni și
protoni, iar electricitatea, magnetismul, pro-
prietățile atomilor, au schimbat cu totul

ipotezele de odinioară asupra Cosmosu-
lui.

Nici prin spiritalism, nici prin mate-
rialism, nu se explică misterele naturii.
Nici experiența singură, empirismul sau
apriorismul metafizic nu ne conving. Am
progresat, dar infundându-ne într-o pă-
dure virgină, fără început și fără fine;
dacă vedem drumul parcurs în urmă, în-
naintea noastră, la dreapta și la stânga
noastră, este semiobscur, penumbră sau
bezna infernală.

Mecanica a dus la formule cabalistice,
ca acelea ale lui Einstein, cu aplicări
parțiale, fără să ne dea cheia de dezle-
gare a enigmei cosmice.

Conta a explicat, după achizițiile tim-
pului său și starea de cunoștințe de a-
tunci, mecanismul lumii, trecând dela fi-
zică la metafizică.

Fără a fi original, fără a însemna
ceva în mersul general al filozofiei, pen-

MORMANTUL FILOZOFULUI
(Din cimitirul „Eternitatea”, din Iași)

tru noi a fost primul filozof sau cel din-
tâi gânditor care s'a înălțat la o treap-
tă occidentală în disciplina cugetării. Me-
ritul cultural este considerabil și ca pio-
nieri al gândirii memoria lui se va per-
petua în istoria filozofiei românești.

ION FOTI

NOTE BIO-BIBLIOGRAFICE

Vasile Conta s'a născut la Ghindăoani
(jud. Neamț), la 15 Noembrie 1846. A
terminat liceul la Iași, iar o societate
filantropică îl trimite ca bursier la In-
stitutul superior de comerț din Anvers.
Studiază simultan și dreptul la Bruxel-
les. În 1871 (de 25 ani) absolvă studiile
comerciale, iar în 1872 își ia doctoratul
în drept la Bruxelles. Se prezintă la con-
cursul pentru catedra de drept civil dela
Universitatea din Iași, pe care o ocupă
mai târziu.

Pleacă în Italia să-și caute de sănăta-
te, iar în 1879 este ales deputat de Iași.
În 1880 devine ministru al instrucțiunii
și al cultelor, în cabinetul lui Ion C.
Brătianu. Este nevoit să demisioneze și

este numit consilier la Inalta Curte de
casație și justiție. În 1881 pleacă din nou
în Italia pentru a-și căuta de sănătate.
Moare în București la 21 Aprilie 1882, în
vârstă de numai 36 ani.

Opere:

1. *Teoria fatalismului*, publicată întâi
în „Convorbiri literare” 1875—76.

2. *Teoria undulațiunii universale*, pu-
blicată întâi în „Convorbiri literare” 1876
—1877.

3. *Origina speciilor*, în „Convorbiri li-
terare” în 1877.

4. *Incercări de Metafizică*, în „Convor-
biri literare” în 1879.

5. *Bazele metafizice*, lucrare postumă
și neisprăvită.

6. *Inițialele principii ce alcătuiesc lumea*
(postum).

Toate acestea au apărut în volume a-
parte și în limba franceză.

Opere complete se găsesc la „Cartea
Românească”, într-o ediție definitivă, sub
îngrijirea d-lui prof. Nicolae Petrescu și
cu o excelență în introducere de același, asu-
pra operei filosofului nostru.

FENOMENE FIZICE ȘI FIZIOLOGICE

Comte a statonnicit șirul în care au
trebit, cu necesitate, să ia naștere ști-
ințele și să se desvolte. Astfel Astrono-
mia sau Mecanica cerească, ajutată de
Matematici, a fost cea dintâi care să
arate că zeii n'au nimic de-aface cu
mișcarea corpurilor cerești. Fizica, și
după ea Chimia, ne formară în chip de-
finitiv convingerea că lumea anorganică
este stăpânită de legi neschimbătoare și
nestrămutate. Științele biologice stabi-
liră, la rândul lor, că legi fizice cărmu-
nesc toate mișcările fiziologice ale lumii
organice. Până aici toată lumea e
de acord. Acordul încetează însă de'n-
dată ce ajungem la studiul fenomenelor
sociale și cel al fenomenelor psihologi-
ce. În ce privește aceste fenomene, exis-
tența fatalității este pusă la îndoială.

FENOMENE SOCIALE

Sunt două izvoare în care putem găsi
și culege cu îmbelșugare fapte sociale.
Acestea sunt: *statistica*, care ne arată
mai cu seamă legătura între fapte cari
coexistă în unitatea de timp, și *istoria*,
care pe lângă aceasta, ne înlesnește să
vedem și legătura de *cauză și efect*, adică
legătura de *evoluție și metamorfo-
ză*, existând între faptele sociale ce se
succed în curgerea vremii. În acest în-
țeles larg, istoria cuprinde în sine toate
științele care slujesc la descoperirea și
verificarea faptelor sociale, întâmplate
în timpurile trecute. Așa sunt: Arheolo-
gia, Filologia comparată, etc. Din aceste
izvoare își iau materialul științele so-
ciale propriu zise, ca Economia Politică,
Filozofia istoriei, etc. Fără a cerceta în
deosebi pe fiecare dintre aceste științe
sociale, care, cele mai multe, sunt în
stare rudimentară, vom arăta în câteva
cuvinte învățămintele istoriei și acele
ale statisticii, întrucât la ele se pot re-
duce toate faptele sociale.

VASILE CONTA

P O E Z I E

EMIL ISAC

MEDALIOANE

I

*Iubesc tot ce este frumos,
Iubesc suferința căci e frumoasă.
Și ea mă iubește căci îi sunt credincios,
Și ea-mi este și mie credincioasă.*

*Dacă n-aș pătimi, poate n-aș înțelege
Graiul florilor, strălucirea stelelor și șoaptele iubiților morți
Și nu ți-aș aduna în buchet ai suferinții roșii trandafiri
Pe care tu, niciodată la sân nu-o să-l porți....*

II

*Gândiți-vă la moarte, cu inima curată,
Căci viața o se sboare ca pasărea furată.*

*Tot ce-i frumos și bine e muritor în tine,
Pământul nu ne iartă, eterna noapte vine.*

*Gândiți-vă la moarte, căci scurtă-i viața sfântă,
Și până poți vecine, sărută, bea și cîntă.*

M A G I E

*Pășesc în țărână și țărâna 'nflorește,
Întârzii puțin și pomul rodește,
Pe unde nu-i apă și-ațing cu piciorul
Și huma își strânge și-și varsă isvorul.*

*Cresc mușchii pe piatră abia s'o ating,
Și'n mlaștină nuferi sbucnesc să mă vadă,
Și stele'n noapte pe fruntea mea ning
Nămeții de flori din albastra livadă.*

*Vin paseri în stoluri și-mi cad la picioare
Și eu le hrănesc cu grăunțe de Soare;
Că Soarele rupe toți norii din drum
Pe unde-am trecut și voi trece de-acum.*

*Își uită de pradă și omul și fiară
Odată să simtă pe drum urma mea,
Și luna-și întârzie cornul de seară
Să aștepte gânduri nutrește pentru ea...*

*Și totuși, magie în mine 'ntrupată,
Nu pot și nu știu deplin niciodată,
Dincolo de mine pășesc ca un orb.
Dincolo de lume abisuri mă sorb.*

*Și eu, încântare și cântec de zori,
— Iluzia lumii de tot ce 'nflorește —
Aud peste mine alți pași trecători
Și nu știu nici cine pe mine pășeste!...*

G. TALAZ

D E S T I N

*Aici am stat și-am însemnat viața
Aromă cu aromă, strop cu strop,
Am hoholit -- răs alb -- cu dimineața
Întinsă caldă 'n frunzele de plop.*

*Am însetat pe drumuri de prigoană
Cu trupul sângerat și suflet mut,*

*Am călăuit un vers, uitat, făcut,
Desprețuind izvorul de sub geană...*

*Ci 'n nopți tremurătoare 'n smalț de lună
Cu gândul dus spre vremuri de-altădată,
M'a 'nduioșat o șoaptă depărtată,
Și-atunci am plâns cu morții dimpreună.*

PAVEL NEDELCU

S O N E T

*Tălângile 'nserării bat pe dealuri
Tăria neființei peste ape;
Tăcerea 'nchide umede pleoape
Pe vrana plângătoarelor cavaluri.*

*Coboară 'n zare luna mai aproape
Cu argintul ce se leagănă pe valuri
Și tremură 'n stuful depe maluri,
Când cerbii vin alene să s'adape.*

*Vârtej de umbre scapără 'n răsucee,
Iar mrejele se 'ntind ispititoare...
O lacrimă alunecă pe-o cruce...*

*Dnh sfânt din nou învăluie pământul;
In murmur melancolic de izvoare,
Visează 'ndrăgostit prin cetini vântul.*

DUMITRU OLARIU

AMURGUL DE PE PLAI

de GALA GALACTION

Din ferestra vagonului, am urmărit cu ochii, dealungul liniei șerpuitoare, porumbiștile sfâșiate de piatră. Kilometri întregi, ingerii mâniei, au risipit pe dealuri și pe văi, sămânța nimicirii. Porumbii de porumb unde au fost tinere și deabia infiripate, sunt acum una cu pământul, unde au fost mai răsărite și sfârșite sunt acum forfecate și sbârșite...

Amenințările profetilor din Vechiul Testament pare-că s'au îndeplinit pe acest plai al părinților și al trudelor noastre: Cu piatră voi bate și voi nimici zăcămintele și sămănăturile și toată munca brațelor voastre...

Dar privilegiștea începe să se schimbe. Bănuțea băntuită de grindină rămâne în urmă. Porumbul începe să onduleze. Pletos și viguros, pe mari întinderi.

După câte recunosc și îmi aduc aminte, trecem peste pâraele — uscate vara aproape tot atât cât și torenții din Judeia — cari pornesc de sub malurile județelor Olul și Argeșul, ca să se reverse pe câmpiile Teleormanului. (Aproximativ, drumul nostru urmează linia despărțitoare între plaiul nalt și zbuciumat de văi și câmpia pacificată și uniformă a județelor de Miază-zii.

Urmăresc, cu gândul plin de amintiri și de induișoare, această perindare scumpă și arhaică a moșiei noastre românești... Nu sînt ferme, nu sînt gospodării model, nu sînt coșuri de fabrică, nu sînt rețele de canaluri, și nici proclamații de mari orașe, cari împung bolta cerului... Fără îndoială că ar fi fost mai bine să putem privi „în acest amare de mărgean și de aur, o atare grămădire de avuții și de putere. Strămoșii nostri vor avea, de sigur, parte în viitor, de asemenea privilegiștea evoluției și civilizată...

Nouă, celor de azi, ne rămâne încă chipul cel de altă dată. Dacă întrebăm lumea noastră, în ceasul de față, care ar fi alegerea între o câmpie plină de munile tehnice agricole și această viață arhaică velină de sămănături — răspunsul e neșovăelnic :

*Mie dați-mi valea verde
Unde pierde
Omul negrele gândiri,
Unde uși de infamia
Și sclavia
Auritelor zidiri...*

Probabil că n'au trecut peste noi desele zile de evoluție și de ciocăneală. Probabil că în adâncul zămislirii noastre — într-o tainică și inalterabilă oglindă — trăiesc cu încălțătare bărăgăna și pădurile nedescurcate ale beje-

narilor, strămoșii noștri E atât de greu și de dureros să stai la mijloc între mințe și inimă și să te lupți s'o împaci pe cea din urmă cu dreptățile și cu raționamentele celei dintâi!

Vor veni vremuri când acest conflict — transportat în pieptul urmașilor noștri — va fi mai slab și poate definitiv elucidat. Noi sîntem, mai departe, robii trecutului, și ai acestor frumuseți salbatice și neutilitare...

Privim, din cadrul ferestrei, amurgul roșu scuturându-se, ca o torță imensă și călătoare, în lanurile, în dumbrăvile și în livezile spintecate de trenul nostru. Uneori, iluziunea are intensitatea realității: În hățiușul bogat și blond al spicelor de grâu, globul soarelui plesnește ca un talaz de incendiu. Dar totul e o clipă și o fantomă! Focul izbucnit se stinge în inima compactă a unui pâlce de stejari sau cade după un vârf de deal care taie cu o bară neagră jocul suveicilor roșii și aurii.

Seceratul a pornit, dela un capăt al țării la celălalt. Ară privit lanurile din Timișoara, din Oltenia, le privim acum pe acestea dintre Argeș și Teleorman... În Timișoara am văzut pretutindeni în mâna muncitorilor secera și coasa. La noi, te folosești de coasă numai atunci, când grâul a ieșit izinit și beteșugar. Grâul bine crescut, plin de spic și nalt în paiu, e vrednic de îmbrățișarea secerei și de toată truda secerătorului.

Ovăzul se coace, își lapădă fața lui verze și îngălbenește. Secara e puțină. Trifoiul și lucerna nu lipsesc (odinioară, aproape nu se pomeneau). În câteva locuri, în vecinătatea satelor, am văzut locuri cu cartofi și cu varză. Vița de vie mi se pare că biruște coastă după coa-

stă și mărește an cu an cifra hectarelor acaparate.

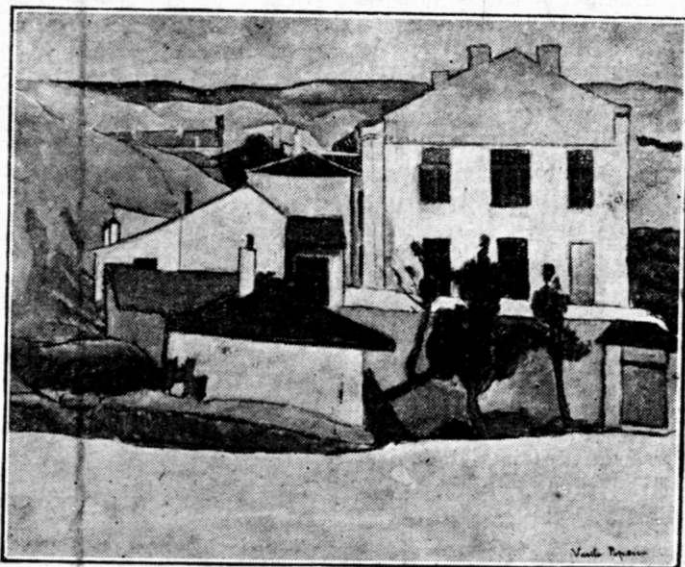
Cu toată jalea celor câteva zecimi de kilometri, — vatra grindinei nimicitoare, — acest pământ frământat de mâinile și de nădejtile unui neam întreg de plugari, arată voios și plin de roadă. A ploivat!.. Cerul a fost milostiv; norii au venit devale, din foisoarele lor, și-au vărsat peste truditele câmpii ploaia binecuvântată; pământul a băut și toată această lume verde și pletoasă a crescut ferice între glia umedă și părintescul soare.

Pe izlazurile înviorate zăbovesc cirezile și turmele. E adevărat, nu atât de multe, nici atât de roșii și de albe, ca în Banat. Căruța se inapoiază în sat, în pasul domol și greu al celor doi boi tradiționali, trecuți în legendă, în doină, în stema noastră simbolică și în slava picturii lui Grigorescu...

Și iată și satele, la marginea acestor câmpii — și azi secerate cu secera și azi străbătute de carul cu doi boi... Acoperișul de paie și de trestie stăruiește pe pieptul câmpiei românești. Dintre județele scăldate de Dunăre, mi se pare că județul Romanaii are cele mai multe case de zid și cele mai multe acoperișuri de fier și de șindrilă...

Răbdare, muncă fără preget și gândul mereu sus, la Cel ce dă „toată darea cea bună și desăvârșită“!... Drumul urmat de mine acum, în această caravană de oțel și de abur, este aproape drumul urmat, acum vreo șaptezeci de ani, de marele nostru ctitor Carol-Vodă, în poștalionul lui cu doisprezece cai, mănăți din șa, de șase surugii...

Oricât s'ar zbate această biată inimă între ce-a fost și ce începe să fie, ce-a fost nu mai seamănă cu ce vedem!

VASILE POPESCU: Pelsaj

O G L I N D A

de AL. VĂITOIANU

O firidă.

În firidă un portret.

Asupra acestuia, o candelă.

De douăzeci de ani, candela nu s'a stins niciodată.

Un fund de altar.

Restul -- masa sfântă cu antemisușul cusut în fire de aur și argint, scaunul împărătesc, catapeteasma și, deasupra, bolta întreită ogivă -- în închipuirea ei.

În fiecare seară, acolo, înaintea portretului din firidă, ea ingenuchie, se roagă și... așteaptă.

Ce?

Nu mai poate desluși. De mult n'a mai întrebat-o nimeni și nici ea. În liniștea cuprinsului, de-ar cădea, ca un dangăt înăbușit, această întrebare, nedumerită ar căta ea în jurul ei. Ce simte, nu știe. Ceva ce nu se poate, ori nu se cade, cerceta. Simțirea celui care se închină.

Așteaptă până când somnul o doboară. Atunci se ridică, se desbracă și se culcă. Și, îndată ce pleoapele-i obosește s'au închis în lumea visurilor, aceleași imagini vii luminează, înfloritor reale, se desțeanță.

El și ea.

Firul vremei se rupe, brusc, într'un punct depărtat, încoace întuneric. În jurul punctului, capăt al amintirii, închipuirea ei se grămădește, mărginind un cerce de lumină intensă.

În mijlocul cercului, ei doi. Tineri. Așa cum erau când trecutul s'a oprit în loc, cum s'ar opri apa într'un izvor. Unda s'a împutinat, s'a scurs, s'a sfârșit. Albia a secat. La obârșie numai, picură firul fluid, adârnându-se an cu an.

Așa a văzut ea mereu, așa vede ea și acum, cele două imagini alăturate. A lui și a ei.

Întâmplarea, ori poate afinități misterioase, li dăduse același chip. Parcă ar fi fost dintr'o tulpină. Frate și soră. Asemuitor în făptura lor firavă ca și în lăuntru lor sufletește. În port același alean, în sânge același clocot, în credință aceeași icoană. Trăiau la fel, simțeau la fel se nchinau la fel și s'au iubit... Asta ea nu mai știe, pentrucă, de douăzeci de ani el a plecat. S'a dus.

S'a dus și ea a plâns.

A plâns mult, mult. Până când izvoarele lacrimilor au secat.

A plâns, la început, de suferința despărțirii. Lacrimi dulci, ușurătoare, luncând, încet, dealungul ebrajilor, că rora li trezeau simțiri de mângâiere blândă, iar, printre ele, ca o rază de soare în spărtura unui cer plumburiu, zâmbetul luminos al credinței în cel ce se va întoarce.

Mai târziu lacrimile s'au împutinat, iar pe obraji supti și de jurul ochilor înroșiți, lăsau ele urma unei arsuri durercase. Și zâmbetul luminos s'a stins, așa cum și credința în cel ce nu mai venea, începea să pălească.

Și la sfârșit, lacrimile s'au uscat și chipul s'a întunecat ca de strânsura unui gând ascuțit, iar credința în cel ce n'a mai venit, a pierit ca lumina unei candelă pe urma ultimei picături de untdelemn.

Se iubeau, dar erau săraci, și el, de dragul ei, a plecat departe, în țările apusului și mai departe, în lumea de peste Ocean, ca să-și cerce norocul.

Când s'au despărțit, și-au rupt ei sufletele în două, fiecare incredințând jumătate din sufletul lui, celuilalt, și și-au

jurat credință veșnică, pe pilda celor cetite prin cărți, legându-se ca niciodată loc altei ființe în inima lor să nu lase, orice s'ar întâmpla. Credință nestrămutată până la mormânt și dincolo de mormânt.

La început, ei îi scria des și pagini multe, amintindu-i dragostea lui neclintită și cercetându-i-o pe a ei, împărțându-i speranțele sale și întărindu-i-le pe ale ei.

Atunci zâmbea ea printre lacrimi.

Pe urmă, însă, scrisorile lui s'au rărit și zâmbetul ei s'a șters, iar nădejdea i-a slăbit. Și apoi n'a mai scris.

A stat și ea de plâns și s'a închis în lăuntru ei, cum se nchide țarna viermele în coaja lui groasă, despărțindu-se de lume.

„A murit de sigur! Altfel nu se putea!”

Asta i s'a înfipt, adânc, în creier.

Și, din firidă, a luat iconița lui Crist cu cununa de spini. Cununa și-a pus-o ei, iar în locul iconiței a așezat portretul lui.

Crist al ei!

O mătușă, călugăriță la nu știu care mănăstire, a certat-o aspru:

— Cum asemeni tu chipul Mântuitorului cu al unui pământean! Păcat de mparte faci!

— Cu al cui chip l-a asemuit cel de l-a zugrăvit pe acesta? Chipul stă în înima fiecăruia și în inima mea chipul lui este. Acolo va rămâne și lui m'oi închina toată viața.

— Atunci lasă haina lumească și vino la mănăstire. Acolo l'uitarea.

— Nu vreau să uit.

Și-au lăsat-o în pace.

„S'a țicnit săraca! Păcat de ea!”

Se împlineau douăzeci de ani și, pe obiceiul ei neclintit, în dimineața ceea, turna ea untdelemn proaspăt în candelă și schimba feștila cu ceară și cu rotogolul ei mic de plută ușoară.

Vedenia, cum incremenise când firul vremii s'a rupt, era acolo, vie, în ochii ei.

Așa de tineri și așa de frumoși amândoi!

Ea subțire ca o trestie și blondă ca paiul, cu raze de lumină aurie în părul ei fin, lung și mătăsoș. O camee desprinsă de un porțelan. Și el la fel, cum îi asemuise destinul, doar mai înălțat un pic și cu liniile pornind mai bărbătești.

„De douăzeci de ani mă închin ție idol iubit! Unde ți-or fi odihnit oasele tale scumpe -- în ceasurile de suferință, la capul tău, cine o fi stat de veghe! Din ce parte a lumii, umbra ta tristă, vine noaptea de mi răscolește visurile! Unde ești! Unde ești!...”

— He! Hee! Na-ta-li-țoo! Ce mai faci tu Natalițo fată!

Ca muscă de șarpe, se suci, scurt în loc, fălcile strânse, ochii, peste măsură deschiși, răsufletarea șuerătoare, înțelenită. Din gâtulejul ei, o tânguire înecată, doară:

— Nu!

Două brațe o cuprinseseră strâns, ridicând-o aproape pe sus și un glas răgușit dar puternic, jovial, exuberant, o învăluu într'un furtunos torent de vorbe:

— Ce mai faci tu Natalițo? Ce-ai fă-

cut tu de atâtea amar de ani! Uite uite-mă! Mă cunosti? He? Eu sunt eu, Natalițo!... O sută de țări am cucerat și am înconjurat de zece ori mântul! Ș'acuma, a unsprezecea am picat drept la București!... Știi de unde viu acum? Tocmai din China! M'am încuscrit acolo c'un Mandarin și cu eada de trei coți și un tichie fizicul de măsline. Il chema Sec La... S'am fost căprar în armata lui Na... Bea, ha-haa-ha-ha-ha!

...Ia uite încoace, he, să te vad bine!... Fie că ne-am îngrășat am doi!... Dar, ia, ia, unde mă potest pe canapeluță... Uitee! Tot canapea noastră! S'a ros rău săraca!... Dă că și noi!... Nu? Uite la mine! Uite! Ha? Cum îți par?... Spune drept că mă supăr, nuu... Am îmbătrânit! Ce n'am întors eu în douăzeci de ani! Ia hai! Pe canapeluță, ici! Hai! atuncea! Ha-haa-ha-ha-ha-ha!... vii? Haide! He? Ce-ai incremenit! Parcă te-ai înfipt pământului!... Nata!... Ho, că mă sperii! Ce uiți așa? Na!alițo! Eu sunt, Eu, L. Băă! Dar ce ochi! He?

În picioare, dreaptă, nemiscată, prin ea omul, cu ochii fiși, înfloritori... Ca două săgeți incremenite.

El, grăsun și alb, ca un cocăneț, cei cu cerceșii subț urechi. Pădă rotund și, peste jiletca de catifea neagră, cu un lanț de aur gros ca degetul, și cicarele, din pricina rotunzimilor, răchirate și tălpile de toval dublu, răzind ca două urme largi și chemând pretutindeni, privirile, ca și cum trupului ar fi fost un accesoriu. Pă plină și sănătoasă, i se lărgea și mult din pricina a două barbete în lîne și rășfirate ca două torți, deose și de alta a obrazului, pe luciul grăcării, ca să-i strice, parcă, monod licioasă, se creștau câteva ciupit urme răzlete ale vreunui vărsat, și știe unde zăcut. În mijlocul acestui de piele lustruită, nasul arătând, pricina proporțiilor, mai mic decât realitate, ciupit și el și bocărnat în jurul găurilor terminale, iar deasupra acestuia, albastrul mort al ochilor, rora anii și viața sătulă, li șterseșe mîna vie de altădată și mai sus, o bilă de biliard, scăfărlia tunsă cu mărul zero și presurată cu broboade sudoare.

În sfârșit putu ea articula ceva:

— Tu? Tu?

— Eu soro, eu

— Tu? Nu ești mort?

— Mort?! Ha-ha-ha! N'am fost odată, draga mea! Pușchia pe limbă! Eu am nevastă și copii!

Ca spre o mărturie, privirile ei toarseră către firida sfântă și, pe ei, omul cătă și el într'acolo. Ea îl de mână și, fără să spue o vorbă, duse până în fața ființei.

— Privește!

— Ia te uită! Fotografia mea și întinse mîna.

Ca o leoaică, țipă ea:

— Nu te atinge!

Speriat smuci el mîna 'napoi, a arsura unui fier roș:

— Ptiu! Ceți este?!

— Ce 'mi este? Ce 'mi este? Adă bine, sunt douăzeci de ani de la credință, de așteptare..

— Ce spui frate?!

— De douăzeci de ani... trăeș cu

PĂPUȘA

de EUG. LITEANU

Sătuse șapte zile în București Emil Brăneanu, până ce își isprăvisese treburile... Și acum se reîntorcea acasă.

Era nerăbdător să ajungă cât mai repede deși orașul acesta îi oferise din belșug atâtea plăceri făcându-l să uite câteva clipe, hârțuiala amară a vștei...

Dela procesul câștigat la Casație și de la cele mai neînsemnate afaceri pe care le aranjase la diferite autorități totul îi mersese de minune, după cum putea nici nu se așteptase... Apoi rudele și prietenii care se arătaseră așa de bucurosi că îl revăzură...

Totuși, din când în când peste toată bucuria sa, i se așternea o umbră de regret... Și un regret îl nemulțumea...

Emil Brăneanu, nu prevăzuse că va fi nevoit să rămână atâtea zile. Plecase în grabă pentru o zi, cel mult două... Dar aceea, de mult hotărâta lui călătorie în Puica la București, trebui s'o amâne pentru altădată. Și Puica fu lăsată în grijă unei femei bătrâne pe care o avea de toată încrederea...

Puica avea șase ani. Copil minunat și încremător. Semăna mamei ei care nu avea bucuria s'o vadă. Murise când o răscuțea de o mătușă iubitoare,

singurul, cu acelaș gând, cu aceeași

lipuire! Cu tine!

— Și eu în China!

— De douăzeci de ani, plâng cu vedeniile visurilor mele...

— Cu vedeniile dragă?!

— Ce-ai făcut tu, tu, acești douăzeci ani?

— Eu dragă? Poi multe! Las' că ți-oi povesti eu tie. He, he! Ai să te crucești! Dar așa, pe scurt, două lucruri pot să îți spun: am făcut avere și m'am încreștat.

— Și eu am plâns!

— Douăzeci de ani?!

— Douăzeci de ani!

Nu mai spune: De ce n'ai întrebat pe fratele?... Ia ascultă aici Nataliță! Ce tot spui tu? D'apoi asta a fost vintea curată!... Cum frate? Te-ai căsătorit mereu la mână? Ei, iaca asta să fi crezut! Dar bine Nataliță! Ce-ai făcut tu? Eu nu sunt, nu mai sunt decât ce socotești tu. Acela a murit. A murit de mult! Și tu? Tu gândești, adecă că Nataliță? Nataliță de ne giuguim am colo ne canapeluță! Asta-i bună! Vino soro aici, vino și te uită.

Și după un scurt, de mijloc și alături de un om la umăr, ca în fața unui obiectiv fotografic, se așează dinaintea omului care, în reflexul ei ironic, sta în părete:

la câțiva ani fu luată lângă tatăl ei... Brăneanu, rămas și el de mic orfan știa cât prețuesc pentru un suflet fraged ocrotirea și dragostea părintească... Așa că, făcându-și din fericirea Puicăi singurul scop în viață, îi arăta o iubire asemănătoare celor ce-și adorau idolii... Și de aceea acum, când se reîntorcea acasă îi trecea prin suflet umbre de regret. Nedreptățise pe Puica... I se părea că și știrbise făgăduința de a o face fericită.

O vedea așteptându-l tristă și întrebându-se mereu dece tacticul o lasă să-l aștepte atât de mult... Atunci Brăneanu își ridica ochii în plasă unde era toată veselia și răsplata Puicăi: o minge colorată, un album cu poze, bomboane și o păpușe mare și frumoasă cât dansa... Ca s'o vadă din nou fericită...

Apoi privi pe geam priveștiile care fugeau îndărăt... Se gândi la câțiva amici politici cărora le făcuse câte ceva prin București... Și în urmă ca să-și mai treacă timpul se apucă de răsfoit gazetele.

Nu găsi nimic interesant, decât... informațiile de prin țară. Se opri asupra lor. Cu litere groase văzuse și numele orașului său. Urmări rând pe rând in-

— Uite soro! Cine's cei de colo? Nici nu mai încăpem în luciul oglinzii!

Cu ochii eșind din orbite, gâtul întins, gura deschisă, se privi ea în sticla reflectoare. Avu senzația că, de douăzeci de ani, întâia dată făcea asta și de imaginea ei îngurășată, sbârcită, îmbătrânită, întâia dată avu închipuirea reală.

Ca într'un clocot, simțurile i se răscoliră:

— Câne! Iudă! Ce-ai avut nevoie să-mi arăți asta?

Și înnebunită, se repezi la portretul din fridă, îl rupse bucăți ș'apoi, într'o mișcare de exasperată răzvrătire a întregii ființei sale rănite, luă candela și i-o svârli celuilui, cu putere, în cap:

Afară, afară! Să nu mai calci în casa mea!

Și, dintr'odată, expletică:

Percule!

Omul, cu undelemnul prelingându-i-se pe nas pe barbete, pe obraz, o sbugh, cum i-ar fi pus fitil la spate, fără să mai întrebe și fugi cu picioarele la spânare, mormăind speriat și nelămurit de așa întâmplare neașteptată:

Tii! Uite domnule femeea!

A înghițit douăzeci de ani de lacrimi, și-a înghițit vedeniile, l-a înghițit pe Mandarin, gata să mă înghiță și pe mine, numai oglinda n'a putut-o înghiți!

tâmplările de acolo, din lipsa lui... Incendiu, furturi, crime, bătăi, sinucideri și...

Deodată Brăneanu sări în sus și-și apropiă mai mult ziarul, ca să vadă bine... Citi din nou cuvânt cu cuvânt și se îngrozi:

„Din neglijența servitoarei, fetița d-lui Brăneanu — fruntașul nostru politic, a căzut dela al doilea etaj în stradă, succombând imediat. Se aștepta sosirea în localitate a nefericitului părinte care este plecat de câteva zile în Capitală“.

Brăneanu vru să mai citească încă odată dar nu putu. Ziarul îi scăpă din mâini și în creier i se făcu un gol dureros. Iși apăsă cu palmele tâmplele svâcninde și căzu răpus pe canapea.

Apoi căută să-și dea seama ce se petrecea cu el, însă nu-și mai putu aminti nimic. Doar zgomotul roților îi biciuia creierul și urechile-i țipau pustiiitor... Stătu mult așa năucit, pierdut...

Vru să-și scoată gulerul și cravata dar nu reuși. Iși deschise numai gulerul și largi nodul... O clipă îi apărui Puica cum fugea pe o câmpie sură și tristă... Pe urmă o văzu moartă. În clipa aceea se repezi la geam ca să ceară ajutor cuiva. Dar afară trenul alerga înainte, nepăsător...

Brăneanu smuci din plasă desnădăduit, cutia în care era păpușa și o deschise cu grabă. Păpușa i se păru un copilăș într'un sicriu... O privi așa, câțva timp, uluit. După aceea, începu s'o mângâie și s'o sărute duios... O legăna și-i netezia buclele aurii. Apoi, începu să râdă... și rase înfiorător...

Trenul se opri într'o gară. Coboră multă lume... Coboră și un om cu o păpușe în brațe... coborăse aici, cașicum ar fi coborât acolo unde trebuia. Dar ce-i păsa lui!... Aici sau dincolo îi era tot una...

Ajungând în stradă omul strânse tare păpușa la piept și cu părul vâlvoi începu să fugă... Se grăbi să ducă mai repede păpușa cuiva care-l aștepta mult, mult.

AL. VĂITOIANU

MEȘTEȘUGUL DE A FI BĂRBAT¹⁾

de LUCIO d'AMBRA

FRAGMENT

CURIOSITATEA GRAZIELEI

Azi după masă Graziela a intrat în camera mea de lucru și, așezându-se pe tronul de dinaintea biroului, m'a întrebat cu interes:

— De ce, tăticele, femeile trebuie să se mărite fără să mai fi iubit pe niciun alt bărbat și de ce frații mei s'au putut însura după ce mai iubiseră atâtea alte femei?

Da: de ce? Și eu mă întreb. Și nu știu ce să răspund Grazielei.

Graziela mă privi chinată:

— Tăticele, nu vrei să-mi răspunzi? Poate făcui rău că te-am întrebat, iartă-mă.

Si se roși toată și-și plecă ochii și parcă-i venea să plângă. Biată Graziela! Crede că nu vreau să-i răspund. Pentru ea tăticele știe tot și dacă tăticele, izvor de știință, nu vrea să dea apă curiozității sale înseamnă că era mare greșala de a pleca spre izvor găleata întrebării sale. Cum să poată admite Graziela ca eu să nu știu ce să-i răspund? Și răspund așa, ceva, ca s'o scot din chinul ei, ca să o reînsenineze... Și într'adevăr! La primele mele cuvinte, cum îi mai vine surâsul pe buze și ce atentă se face și cât de adânc mă privește!

— Femeia trebuie să apară la ceremonia religioasă a căsătoriei fără să mai fi iubit niciodată fiindcă trebuie să aducă în căminul ce se formează în preajma ei, copiilor cărora le dă viață, cea mai perfectă puritate fizică și sentimentală. E lucru de căpetenie într-o căsnicie ca bărbatul să-și iubească femeia și acest om n'ar putea s'o iubească dacă ea l-ar aduce o inimă oboșită de alte simpatii, sătulă de...

Graziela mă privește tăcută. Stă cu cotul rezemat de brațul fotoliului,

Nu e convinsă

— Bine, tăticele... Dar atunci cum se face că atâția — spre pildă Gontrani și contesa Albenga — se însoară cu văduve? Văduva trebuie să-și aibă inima sătulă de...

Caut încă un argument hotărîtor și negăsindu-l continui:

— Sunt excepții; și excepțiile... știi...

— ... Confirmă regula... Foarte adevărat, tăticele, exclamă iarăși Graziela. Dar ia să-ți fac eu, dacă nu te superi, o altă întrebare.

Aștept. Și Graziela:

— Ia spune... Tu ai zis: e lucru de căpetenie într-o căsnicie ca bărbatul să-și iubească soția... Dar oare totdeauna lumea se ia din dragoste?

— Nu.

— Văd și eu; am văzut la atâția ei se iau din cu totul alte motive. Dar toți vorbesc mereu de dragoste, chiar dacă dragostea nu există... De ce?

— De ce... de ce...

Drăgălașa mea Graziela începe să mă plictisească. Mă fixează cu admirabilii ei ochi mari, albaștri și verzi, plini de curiozitate. Mă vede că n'aș vrea să răspund, că nu știu ce să răspund. Dar așa! Nu cedează: vrea să dăscălească. Și dacă nu răspund eu: vorbește ea:

— Vezi de pildă, cazul Lorei Marcelli.

Mă rog: nu e tatăl ei care s'o mărite? Nu e tatăl ei care vrea ca banii unui bărbat bogat să ridice iarăși prestigiul moșiei? Spunea Caudiu mai deunăzi... Și Lora nu e fericită. Ea iubește pe altul. Știe toată lumea. Și tatăl ei știe? Și acum câteva zile Lora îmi citea o scrisoare pe care i-o scrisese tatăl ei, dela țară dela ei; și în această scrisoare îi zicea să se prepare serios de măritiș, să suradă foricirii ce o așteaptă în viitor, cu dragostea bărbatului ei, cu copiii ce se vor naște din această dragoste. Dar bine, tăticele, ce fel de iubire e aceea dacă Lora nu se mărită cu omul pe care-l iubește, ci din contră o silească să se ia pe cel pe care nu-l iubește?

Nu i-se poate răspunde decât adevărul. Și adevărul l-i spui, cu melancolie:

— Scunpa mea micuță, ai dreptate să observi și să te mire această minciună. Săraca Lora! O înșală și nu-i pregătesc astfel, desigur, fericirea... Nu pot așa, când îți va veni ceasul, voi face eu cu tine. Eu voi da cuvântul inimii tale și inima ta liberă va alege.

Și Graziela, bătând din palme:

— Ah, atunci e voie să iubești...

O imensă curiozitate se ogliundește în ochii Grazielei. Are pe buzele nervoase o întrebare, o întrebare importantă. Apoi, în cele din urmă atât de puternică e curiozitatea, încât Graziela, roșie ca focul la față, îi dă drumul:

— Dar tu și mama, tăticele, v'ați luat din dragoste?

Grozavă închiziitoare? Ce să fac? Să spui or să nu spui? Să mint or să spui adevărul? Mai bine adevărul. Al meu, al nostru, adevărul e frumos. Nu e dragostea, dar are mai multă poezie decât dragostea: e profundă, afectuoasă, generoasă solidaritate a două vieți.

— Nu. Când ne-am luat, eu și mama nu ne iubeam. Deabia ne cunoșteam.

— Ah, vezi!... Și vrei să-mi povestești?

Cum aș putea să-i spui nu? Așteaptă cu atâta nerăbdare... Curiozitatea ei e toată o coardă întinsă până a plesni.

— Eram la oraș. Aveam douăzeci și șapte de ani. Începusem să scriu primele mele cărți... Aveam bani puțini, visuri multe și, în loc să muncesc, îmi pierdeam toată vremea fiindcă eram amoretzat!...

— Erai amoretzat?... Păi și tu ai fost amoretzat? Da ce caraghios mi se pare când mă gândesc că și tu ai fost amoretzat ca alții.

— Caraghios? Și de ce?

De data aceasta Graziela caută răspunsul și nu-l găsește. Apoi răspunsul sosește, și e cel mai rezonabil:

— Fiindcă... fiindcă tu ești tătice!

— Așa că eram amoretzat de o femeie rea, care nu merita dragostea mea. Și în timpul verii tatăl meu mă chiamă în provincie, în bătrâna noastră casă, simplă și severă, între mama și el... Și îmi ziseră dintr'odată că trebuie să mă însor, că era o partidă admirabilă... Niciodată n'am îndrăznit să trec peste voința tatălui meu... Și după zece zile, mamă-ta și eu mă iubeam logodiți? Am stat astfel numai două luni, și nu se sfârșise vara când mă întorceam la Roma cu nevastă-mea. Și ei mă dăseră pe mine cum mi-o dăseră pe ea mie. I se spusese că voi fi băiat bun, că aveam

nițică minte, că voi avea un viitor lucif. că voiam să mă însor ca să lucr liniștit. Și mamă-ta de atunci, deși mă iubea, deși nu mă alesese după placul ei, a fost foarte bună cu mine. Aveam bogăție acasă la mine. Și pe atunci literatura era un slab meșteșug... Trăiam din ziaristică, predam lecții într-un curs seral... Aveam astfel toată ziua și seara ocupate cu nevoile vieții zilnice și nu puteam lucra... Mama ta se o stare bunicică. Și din ziua în care simți să-și puie averea în serviciul torului meu... Îmi asigură viața, la permise astfel să mă las de ziaristică de școală, avui astfel posibilitatea să mă dedau cu totul și cu totul visului artistic. Și cu câtă pornire fu ca vestala forului meu! Ce pace senină și fecundă situa

să adune în jurul muncii mele! Cu de pricepere plină de dragoste știu eu susțină descurajerile mele, să-mi năpească indoelile, să ațâțe mereu în forțe indispensabile: entuziasm, încercare...! Timp de treizeci de ani eu aștept pentru mine minunata mea tovară. Nu știu dacă m'a iubit mama ta... că mi-a fost binevoitoare, cu adevărat binevoitoare. Știu că timp de treizeci de ani am fost legat de ea cu un simț de profundă și caldă recunoștință și respect... Dragostea nu există la început între noi. Apăru în urmă? Nu știu. Știu că și astăzi, dacă stau dinaintea acestui bărou, parcă-mi lipsește ceva dacă nu simt pasul ei, de colo până cob în camera de alături... Știu că azi încă după treizeci de ani, când vorbesc cu ea — cum fac acumă cu tine — ochii mei, vezi, mi se umezesc de lacrimi...

— Tăticele dragă...

Și Graziela-mi sări pe genunchi și mi-șterse ochii cu batiscioara ei și mi se rută mișcată și ea; și ochisorii ei se umplură de lacrimi, și eu trebuî să trag batiscioara din mână și apoi eu să aceia care-i șterse și-i sărutai buzele sale gene...

— Tăticele dragă... și draga mea mamă... — suspină iarăși Graziela.

Rămăserăm astfel: Graziela pe genunchii și în brațele mele, cu capșorul rezemat pe umărul meu și ochii încetă eu cu ei deschiși și pironiți pe treacăt meu. Și-mi revăzui întreaga viață!

trad. de IRINA IONESCU-SANIN
Roma, 18 Iulie 1929.

1) Fragment din romanul *Il mestire di mestri Mondadori*, Milano, 1928. Va apare în curând în întregime în românește.

CETATEA NICOPOLULUI

Impăratul Traian, în amintirea desființării stăpânirii Dacilor, a înființat pe malul drept al Dunărei, în fața reședinței Oltului, o stațiune romană, căreia i-a dat numele de Nicolopolis — orașul victoriei — cu menirea de a suprapune calea militară ce lega așezările române din nordul Carpaților cu cele din sudul Dunărei.

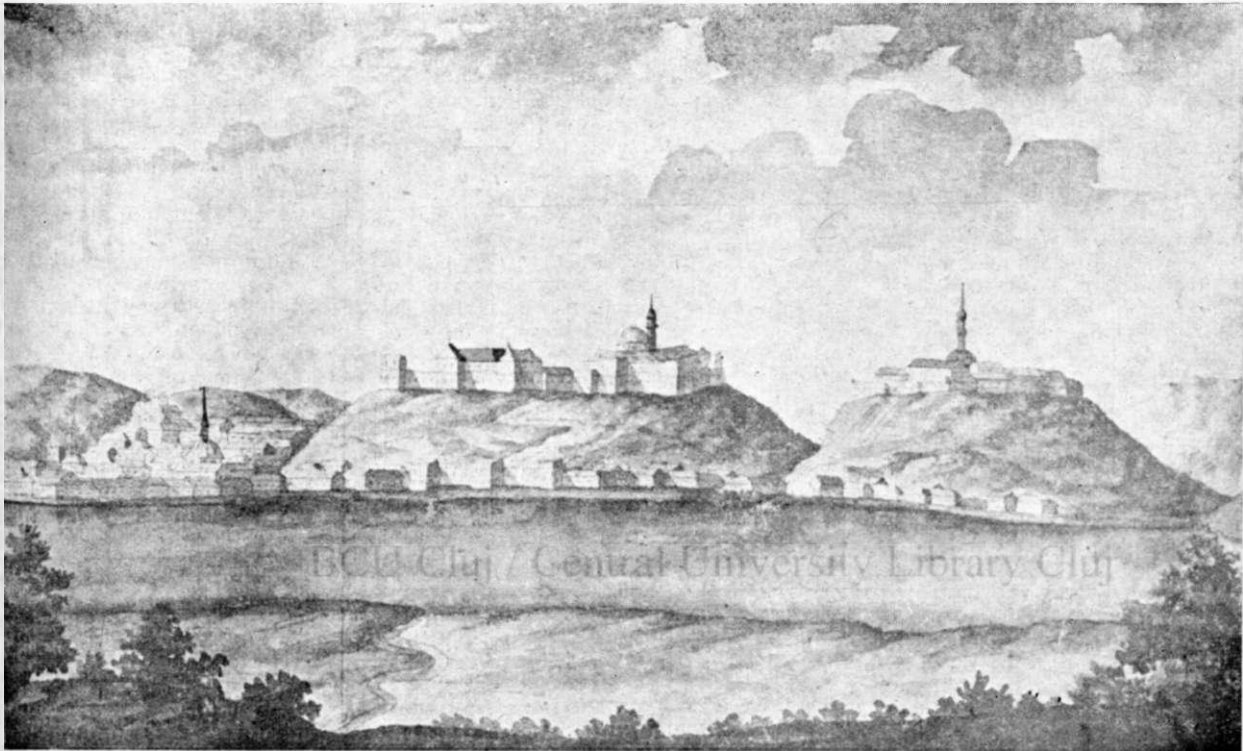
căutară să-l transforme într-o cetate puternică, așezarea lui fiind destul de favorabilă pentru aceasta după cum se poate vedea și din așezarea lui în figura noastră.

Imprejurul Nicopolului în 1396 s'a dat prima luptă mare între creștini, conduși de Sigismund, regele Ungariei, și turci, conduși de Baiazid I-Fulgerul,

rea bulgarilor în urma Congresului dela Berlin din 1878.

Figura noastră reprezintă cetatea Nicopolului în starea în care se afla la 1751 când fu vizitată de inginerul Spaar și lucrată pentru a fi pusă în albumul orașelor de pe malul Dunărei dela Ulm până la Vidin.

Ce păcat, că Spaar n'a putut să vizi-

CETATEA NICOPOLULUI
(Schiță făcută de inginerul Spaar la 1751)

Stațiunea aceasta cu timpul s'a transformat în oraș, păstrându-și numele până în ziua de astăzi.

În fața Nicopolului — pe malul stâng al Dunărei — probabil chiar dintru început s'a ridicat apoi ca ajutor un castel drept fort de apărare, căruia i s'a dat numele de Turnu, astăzi Turnu-Măgurele.

Că în adevăr lucrurile s'au petrecut — după cum spusei mai sus — ne întărește și faptul că Turnu-Măgurele, în timpurile cele mai vechi se numea Nicopol mic. Deci a existat o legătură între aceste două așezări chiar dela început.

De asemenea în istorie, Nicopolul a avut să joace după desființarea stăpânirii bulgare de către turci.

În adevăr, chiar dela începutul căderii Nicopolului sub turci, 1390, aceștia

Lupta aceasta a fost nenorocită pentru creștini, dar numele orașului a devenit cunoscut în întreaga Europă, căci la această luptă a luat parte „toată floarea apusului“ printre cari se afla și străbunul dinastiei noastre de astăzi.

Infrângerea creștinilor din 1396 a fost însă răzbutată, chiar în acel loc, de lupta creștinilor din 1596, conduși de Mărele erou național, Mihai Viteazul.

În 1396 turcii s'au îmbogățit cu darurile luate dela cavalerii apuseni, la rândul lor oștenii lui Mihai, în 1596, s'au îmbogățit cu averile luate turcilor căzuți în luptă.

Sub stăpânirea rusească Nicopolul a căzut de două ori în 1810 și 1877.

În timpul războiului nostru pentru neamă, Nicopolul a făcut iarăși cunoștință cu vitejia Românilor, după care dată a fost definitiv trecut sub stăpâni-

teze și să treacă la nemurire în albumul său și celelalte orașe-cetăți dunărene până la Marea Neagră.

MIH. POPESCU

CRITICA LITERARA

LUCIO D'AMBRA — PROTEJAȚII

Printre marii contemporani ai Italiei de astăzi, un loc de frunte în literatură îl are *Lucio d'Ambra*. Dintre cele peste patruzeci de volume ale sale — romane, nuvele, opere dramatice — unul care a făcut epocă e *Meșteșugul de a fi bărbat*.

Importanța acestei cărți, în afară de nelăgăduita frumusețe artistică și sentimentală, ar consta într-o bineînțelegătoare influență ce-ar putea avea asupra vieții de familie. Căci toate problemele privitoare la raporturile efective dintre bărbat și femeie, văzute în complexitatea altor aspecte, sunt pornite spre o rezolvare morală, ce prezintă un interes capital, fiindcă are la bază o experiență pătrunzătoare.

Natural că, dacă această carte ar fi opera unei femei, problemele s'ar fi rezolvat poate altfel. Inșă e opera prin excelență a minții bărbătești. Dar tocmai de aceea e o lucrare extrem de interesantă pentru bărbați și cu atât mai interesantă pentru femei. O carte plină de parfumul vieții reale, care sugerează multiple reflecții ambelor sexe, având o temă atât de importantă și de actualitate: descifrarea răbdătoare și inteligentă a relativității efectelor pe care le are dragostea naturală — cea adevărată — de o parte și cerințele, impunerile societății — prea adeseori brutale și chinuitoare — de altă parte.

Meșteșugul de a fi bărbat e în fond o operă de educație socială, artistică vocală de nimbul poeziei. Asia pentru cei ce au nevoie de sfaturi și pentru cei cari apreciază poezia din viață. Iar pentru alte gusturi sunt rezervate multiple calități ale acestui excelent roman: aspectul modern al vieții sociale, caracter și situațiuni interesante, o frumoasă variație de tonalitate, alterând umorul cel mai optimist cu melancolia cea mai profundă. Principalele probleme de viață sunt puse, cu acea superioritate a artei ce știe să facă banalul mereu nou și interesant.

Dăm aci un fragment din traducerea romanului, apărut anul trecut în a treia ediție și care va apărea în curând în întregime și în limba noastră. Fragmentul acesta excelează în sinceritate de sentimente profunde, într'un admirabil contrast de artistică facilități de exprimare. E un interesant crâmpei de analiză a propriei noastre vieți, lăsată deja în plan de perspectivă de părintească putere de renunțare la orice porniri egoiste în fața sentimentului patern ce rămâne în primul plan. Și din triumful acestui sentiment se desprinde atâtea melancolii!

Cu multă greutate am ieșit din incurătură de a alege o operă de tradus din vrafal de romane ale acestui scriitor. M'am oprit la *Meșteșugul de a fi bărbat* atât pentru motivele expuse mai sus cât și pentru că, în timp ce se tipărește la noi această traducere, apare în Italia un fel de parte a doua a acestui roman, pe care nu credem că e nevoie să-l laudăm, găsind cu cale că ar fi mai nemeș să concedem această plăcere cititorilor.

IRINA IONESCU-SĂNGER

Este a doua categorie de scriitori pe care am remarcat-o în discuțiunea intitulată „Criza cărții”. Există, prin urmare, și „scriitorii — protejați” — tot așa cum sunt văduvele și orfanii, bătrânii și nevoiașii, invalizii și infirmii, călîi și căinii. Mă mir numai că nimeni nu s'a gândit încă să creeze și o „S. P. S.”, o societate protectoare pentru asemenea specimene de mînuitori ai condeiului.

Din chiar constatarea de mai sus — rezultă încă un lucru: văduvele și orfanii, călîi și căinii, neputincioșii și bătrânii sînt deobicei existențe care, tocmai din cauza raportului lor, față de normal, au nevoie de protecțiune. Să fie acelaș lucru cu scriitorii — protejați? Căci una din două: adevăratul talent nu se cere protejat. Preferă să ducă toate tainele creațiunii cu sine decât să și le scurgă, pe canalul infecțios al recomandărilor. Adevăratul talent poartă, odată cu creațiunea, mîndria și demnitatea de a o stăpîni. Adevăratul creator preferă să sufere și să rămână necunoscut, decât să cerșească glorie dela ignoranți sau presupuși. Deci: protejații se situează dela sine în categoria nesfârșită a subtalentelor, al talentelor artificiale, al subnormalului poetic.

Natural că existența protejaților trebuie dovedită. Iată-i: în primul loc tinerii descendenți ai unor familii nobile pe cari, chiar creatorii lor fizici, îi îndrumează, ca o încoronare a nobleței, pe calea spinoasă a literelor. De data aceasta sîntem în domeniul rafineriilor, a suprasaturărilor de viață. Dacă omul sărac își începe existența dela capătul de jos al scării (fără să poată bănui că va putea face ascensiunea completă) cel bogat o pornește din susul aceleiaș. De-aci nevoia unui surplus, de ascensiune chiar în domenii pentru care sufletul nu le-a fost pregătit. Într'un fel e un bine: gîndiți-vă la atîția „bien-nés” cari — din cauza aceleiaș supraîncălziri simțuale, se dau la desfrâu și perversiune.

Dar o nouă categorie de protejați ai tiparului o formează descendenții camenilor politici cărora, pe calea cunoscută a legăturilor de partid, li se deschide foarte ușor calea nemiloasă pentru „năpăstuiții” a marilor editori. Natural că, în ambele cazuri, lumea cea multă nu cunoaște dedesubturile, nu-și dă seamă că, și în literatură se găsesc antreprenori de glorie asemenea acolora de cai de cursă sau lucrări editate. Și tot așa lumea cea mare nu-și dă seama, că scrierea cutare prin care se preamărește o atitudine anumită sau un cîțitean de-o modestie remarcabilă — s'a tipărit chiar de personajul incriminat sau de tipografia patronată de partidul acestuia.

NĂPĂSTUIȚII

Departa de mine gîndul de a vorbi despre vreun roman, sau măcar de a face filosofie socială. „Năpăstuiții” spre

cuibul și existența umilă a cărora va duce articolul de față sînt cei de tîi cari sufăr, cari simt cu propria nefericire, criza acută a cărții. Și să se uite: deși toți aceștia sînt și lătrați, și pregătiți și pricepuți. Și să nu se uite: deși opera, e nu numai folositoare, dar — în cele mai multe cazuri — mîntuitor de salutară. Desprin urmare, existența lor are ca scop suprem — ridicarea și însănătoșirea morală a omenirii.

„Mă veți întreba, poate (nemulțumit cu aceste abstracte caracterizări) — cîți sînt năpăstuiții?”

Răspund, cu un cuvînt: toți acei care deși capabili să producă opere de valoare, nu le produc din cauza instabilității editoriale — sau dacă le-au produs, aceiaș piedică li le condamnă la starea inexistenței pentru masa cititoare, de manuscris pentru eternitatea cea mai nesfârșită. Inși veți întreba: poate că e un non-sens. Admit dar: trebuie să admitemi și dvs., iubiți colitic, că e un non-sens existent.

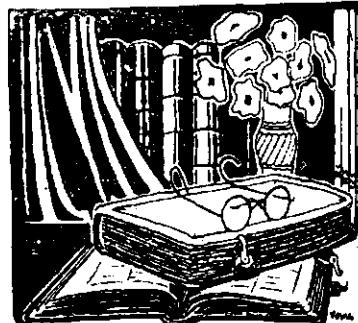
Veți cere, poate, detalii. Iată-le: în primul loc editorii nu publică, nu se încumetă să publice opere datorită scriitorilor necunoscuți. E — poate suficient — căci fiecare scriitor, la începutul carierei sale, e un necunoscut. De-aci perspectiva de a nu fi publicat este necunoscut sau de a continua să rămîni necunoscut tot ce l'a fost publicat.

În al doilea rînd pe editori nu interesă scrierile care nu se vînd. De-aci în existența unui criteriu de verificare a desfacerii cărților. Natural că, și în această, ești la discreția editorului, gustului său vericator sau al celui al „specialistului” care-l scapă de viciile inoportune ale autorilor cari nu se vînd sau nu au căutare. Nu e de mirare că, în cele mai multe cazuri, în loc de manuscrisul înțersis, se și comanda altul — vreun roman, vreo traducere, istorie pe apă” etc.

În al treilea loc vîn scrierile prea serioase — studiile, cercetările de specialitate — pe care le-aș fi putut înțelega foarte bine în grupa de mai sus. Și înși: în fiecare ramură de activitate avem mii de specialiști cari s'ar încumeta, dacă pe prețuri modeste și menestii, li s'ar da posibilitatea de a prospera, confirmării și completării obiectului carierei lor.

Și lucrurile s'ar putea opri aici. Mănen, prin urmare, cu siguranța existenței „năpăstuiților”, atâtea victime zestrăte ale tiraniei editoriale române.

PAUL I. PAPADOPO

plastica

ISUS CHRISTOS IN DRUM SPRE GOLGOTHA

(INĂLȚIMEA: 0.28. LĂȚIMEA 0.10)

In Avignon, la anul 1330. Pe pânza al-
stră a unui cer de vară se profilează
etăria unei mase uriase de ziduri și
de turnuri. E palatul papilor care se
câștigă, sub imboldul lui Ioan al XXII-lea.

Nu departe de acolo, pe terasa unei
case bogate, stau trei persoane, doi băr-
bați și o femeie. Cel mai tânăr dintre
doi bărbați pare că visează în fața
spectacol în vreme ce ascultă
muzetele Rhonului care curge la poalele
câmpului. Aproape de acest tânăr stă într'o
poziție studiată, o fată de o nespūsă fru-
scă, a cărei privire se îndreaptă
spre cel de al treilea personaj. Acesta,
un bărbat în vârstă, stă în fața unui
pictor și penelul lui fixează pe pânză
detaliile modelului său, Laura de No-
ve, immortalizată de Petrarca, poetul vi-
tor care stă nemșcat lângă ea. Pic-
torul este Simon de Martini, cunoscut în
artă sub numele de Memmi.

Portretul Laurei nu ne-a ajuns și este
cunoscut cu atât mai mult cu cât Petrarca
a scris această pânză.

Vasari pretinde însă că sonetele lui
Petrarca au contribuit mai mult la re-
numele lui Memmi decât pânzele lui.
El recunoaște totuși o valoare considera-
bilă. Valoarea aceasta este de altfel a-
tribuită de favoarea de care s'a bucu-
rat Memmi în viață și prin picturile
pe care rare, cari ne-au rămas dela el.

Memmi s'a născut la Sienne în 1284.
Se crede că a fost elevul lui Giotto. In-
tr-o caz dacă nu a lucrat în atelierul
marelui pictor florentin, a colaborat cu
el la mai multe opere de mare însem-
nătate, între altele la decorarea bisericii
S. Petru din Roma.

Lucrările acestea au făcut reputația
lui Memmi. Ioan al XXII-lea incredință
pictorului decorarea apartamen-
tului său particular, sălile conclavului
și capela pontificală. Din nefericire a-
ceastă parte a palatului s'a dărâmat,
și că după un secol n'a mai rămas
nimic din opera lui Memmi.

Operele lui Simon de Martini (Memmi)
sunt așa dar, foarte rare. In muzeele
din Florența, Neapole și Berlin se gă-
sesc drept, câteva tablouri cari se dis-
ting printr'o gingașie oarecum manie-
rată și printr'un gust al fineței decora-
tive și prețiozitatea ornamentală.

În această manieră personală se regăse-
ște în tabloul lui *Isus Christos în dru-
m spre Golgotha* pe care îl reprodu-
cem și a cărui mărime nu întrece cu
mult originalul.

Christos, într'o mantie roșie, își duce
crucea și înaintează spre dreapta, târât
de călăi. Trupul lui e plecat ușor, iar
capul său privește pe un soldat care, în

non unde l-a cunoscut pe Petrarca și cu
care s'a împrietenit.

*Isus Christos în drumul spre Golgo-
tha* este o pânză lipită pe un panon. E

SIMON DE MARTINI (MEMMI): Isus în drum spre Golgotha.

dărătul lui, îndepărtează pe Fecioara
Maria. In ultimul plan, Maria Magda-
lena în rochie roșie, se înalță gemând,
cu părul despletit. E urmată de mulțimea
care trece peste un pod, iar la orizont
se profilează meterezele orașului.

Memmi a stat multă vreme la Avig-

non unde l-a cunoscut pe Petrarca și cu
care s'a împrietenit.
cu neputință de a o urmări în cursul
veacurilor și tot ce se știe e că în 1834
a fost cumpărată cu 200 franci de Ludo-
vic Filip din colecția lui Saint-Denis,
iar azi acest admirabil tablou se află
în sala Primitivilor împreună cu pictu-
rile școlii din Sienne.

aşa-aşa...

REPUTAŢIE. Vorbiam mai dăunăzi cu un tânăr scriitor. Se plângea nu atât de lipsa d-sale de reputație literară, cât de abuzul, de desfrăul cu care această „fama” atât de rău famată se ține de alții — de unii dintre cei puțini aleși ale cărora nu numai opere, dar prietenii, vecinătăți, bretele și mucuri de țigări încep să devie Sacro-Sancte E, mi se va concede, un exces de reputație, care pentru literatură, nu poate constitui decât unul dintre cele mai complete, mai dureroase rele. Și iată de ce: reputația unui scriitor nu se statornicește totdeauna prin scrieri (și dintre scrieri nu numai decât prin cele bune), dar mai ales prin ajutorul a atâtor și atâtor împrejurări în afară de literatură: prietenii, subiecte, admiratori interesați, creditori și famalie.

Și-acum întreb: drept e ca o astfel de statornicire — artificială — să transmită din generație în generație numele scriitorului? Drept e să se vorbească de scriitor, când se are în vedere persoana lui, legăturile lui cu suburbia, cu proprietarul, cu admiratoarele anonime ale preșusului său talent (pe care, chiar dacă l-ar avea — acest știu de admiratoare nu l-ar putea sesiza), cu reprezentantul forței publice sau cu ucenicul dela „coiffeur”.

Și totuși lucrurile se petrec adoma: falma, odată stabilită prin acest concurs de împrejurări neliterare, reușește să impună atâtea insanități cu pretenție de poezie, navelă, roman, dramă, etc.

Cine are urechi de auzit...

O PROPUNERE. Există și la noi câteva așa-zise nume literare care trăesc din... inspirațiunea altora, exploatându-le sau înșosindu-le opera. Mă gândesc la o bună parte dintre traducătorii, în special de versuri, cari n'au avut nici posibilitatea, nici ocaziunea să se manifeste altfel. Natural că, atunci când însuși ești artist, te apropii cu adevărată evlavie de artist de opera pe care vrei s'o faci cunoscută și altora împământându-o în graiul tău. Să nu se uite însă un lucru: că adevăratul artist-traducător nu traduce nici orice, nici ori cum. Aici e călcăiul lui Achile. Iată de ce ne-am pus în gând să ne legăm de traducătorii neartiști și nepricepuți cari — numai prin faptul că, din împrejurări independente de voința lor, au prins să înțeleagă o oarecare limbă străină — au și devenit — s'o potrive, nu s'o potrive — și autori: poeți, dramaturgi. E un gest de o aspră nedelicatețe și existența lui și în publicistica românească ne-a dus la următoarea propunere adresată către conducătorii periodicelor noastre: nici-unul să nu mai publice traduceri semnate de autori cari nu se vor fi remarcat — în prealabil — prin opere similare originale.

MOTIVARE. Aceasta cu atât mai mult, cu cât e atât de greu de făcut un control riguros al acestor traduceri care, de cele mai multe ori, sunt pur și simple

refaceri naive. Într'adevăr care conducător de revistă are competența tuturor limbilor din care totuși publică destule traduceri? Cum își poate, prin urmare, da avizul favorabil publicând traduceri dintr'o limbă pe care, nu din vina lui, nu va fi cunoscând-o sau dintr'un scris la înțelegerea căruia nu va fi putut ajunge, proprio motu??

Iată de ce propunerea de mai sus poate fi luată în serios.

UMPLUTURA. Interesantă e însă aceeașă coincidență; nici publicul, nici redacțiile nu dau prea mare importanță unor astfel de traduceri pe care — mai ales când sunt mici le reduc la rangul de umplutură, plasându-le, în lipse de vignete — pela colțuri, sfârșituri de coloane și locuri virane.

CONSECINȚELE unei astfel de literaturi sunt în special două:

Înșosirea scriitorilor străini cari, în felul acesta, ni sunt prezentați într'un fel de simulacru de literatură, pastisată, metamorfozată și dozată de scribii anonimi, un fel de mâncare răsuflată și încălzită: stricarea gustului literar prin credința care începe să se infiripeze în suflete ca traduceri — așa cum sunt — ar reprezenta — în realitate — opere demne de a fi cunoscute și altora. Aceasta pentru că — de multe ori — soarta nemiloasă nu se înduplecă nici chiar de atâtea capodopere ale omenirii spre a le lăsa mai bine... netraduse.

SA MAI ADAOG că mulți dintre acești traducători nu se pricep nici în cea mai elementară versificație. Iată un exemplu dintr'un număr mai vechiu al revistei „Floarea Soarelui”. Într'adevăr a rima nevoiaș: minte — sfinte; mare — cărare; în ascnanțe: urează — pază; față — pajață sau la întâmplare: limbă — pildă; teatru — altu; artă — dată; culcă — cupă; nenumărate — parte — însemnează a împinge versificația românească pe vremea lui M. Costin care, mai primitiv chiar decât Dosofteiu, se deda la astfel de rime.

Și iarăși a sili cuvântul *teatru*, pentru că, din necesități metrice, pentru o pârdălnică de silabă, să faci din el *teatru*, chiar dacă acesta eforma normală — însemnează a recurge la artificii nefirești și nepotrivite cu veacul al XX-lea. Că ar fi mai făcut-o cu succes Eminescu?

Câtă depărtare, Doamne, dela vierme pân' la astru!

UN TÂNĂR — vorbind despre un anuar — scrie: „Afară de anuarul Societății literare „Grigorie Alexandrescu” a liceului „Unirea” din Focșani, tipărit de poetul I. M. Rascu, în 1923, lucrări similare, cu atâtea răvnă și cheag, în lumina publicațiilor didactice de acest soi, n'am găsit”.

Firește că numai tinerețea poate vorbi așa. Crezi oare, tinere, că, dacă d-ta n'ai găsit, nici n'au existat? Doamne, dar atunci nimic nu există, afară de cele cuprinse în pragurile celor 24 de ani pe care l-ai străbătut și — bineînțeles — afară doar de cele ce ai avut ocaziunea să întâlnești.

Invățătură morală: la 24 ani nu vorbește așa

ȘI ÎNCĂ: nu se jignește o sumă de personalități care au muncit pe ogor amintit — numai pentru că tu nu le poți putut cunoaște activitatea.

Și iarăși: nu se vorbește de anuar din 1923 când aceeaș societate a prezentat încă 3 anuare tot atât de interesante.

Și apoi: a vorbi despre poetul I. M. Rascu, fără să amintești calitatea profesională (aceea de profesor) însemnă bate câmpii și a-ți da aere.

În fine: a pune alături anuarul liceu cu acela al unei Societăți literare (fie chiar atașate pe lângă un liceu) semnează a nu le cunoaște pe amândouă.

Ca figură de stil amintim doar al „lucrări similare cu atâtea răvnă și cheag”.

Concluziune: tânărul ar trebui să adăste să i se închege aplicațiunea literară — căci altfel va continua scrie ca mai sus, adecă... să calce străchini.

BAZMELE LUI CREANGĂ sunt scrise de d. N. I. Rascu în ultima fascicolă a revistei „Ritmuri vremii”. Reproducem finalul:

„Comunicat cu căldura expresiei poeziei, legat totdeauna de limba expresivă, neașe și într'o structură de o puritate unică, scrisul lui Creangă nu poate fi, desigur, dat ca model de realizare artistică.”

„În fața ofensivei de astăzi, a dezvoltării librelui și manierii stilistice, a dibucului după formule și a agresivității talentului nul, evident, nu putem spune nimic, îndărăt la Creangă, deoarece limba unui neam evoluează cu fiecare moment literar... dar le putem recomanda: cotiți-l pe Creangă, pătrundeți-l în genul lui...”

Și totuși chiar primul indemn — îndărăt la Creangă! — nu mi se pare suficient. Prin el trebuie însă să înțelegem îndărăt la talent, originalitate și simplitate, îndărăt la inspirația naturală, poetizarea lucrurilor — în aparență lipsite de interes. Pentru toate aceste motive de purtări de condeiu Creangă trebuie să fie o pildă vie: când există astfel de motive vrednice de cântat se desose pe toate drumurile. Nu prin metoda obiectelor — dar prin puterea de a le ridica la rangul de opere de artă — a le idealiza ne poate captiva adevăratul artist.

În acelaș număr conferința d. lui Teodorescu despre *Tolstoi*, căruia i face, pe scurt, biografia.

Despre arta lui ni se spune că — mărește realitatea, nimic din ce ne înconjoară nu-i este necunoscut despre toate vorbește și le descrie ca un sămănător... Dar descrierea realității legată la el de elemente subiective — ce dă impresia perfectă a vieții reale. Fiecare fapt al eroilor este redat ca rezultat pregătire psihologică... Construcția frazei n'are multă importanță la el — aceea nici nu pierde mult în traducere.

literara

seama de cuvinte

Tristan Bernard așezat confortabil pe
bancă într-un compartiment de clasa
I și așteptarea plecării trenului, își
trage o țigară de foi.

— Un om, care stă în fața celebrului
artist și pune:

Vă rog domnule, să nu fumați!

— Ei asta e acum!.. Fac ce vreau!

— Tristan Bernard.

— Și să vedem noi asta!..

— Trenul dispăre pe culoar și se întoarce
pe locul de tren.

— Și să înțeleg?

— Nu, să vedeți, uite dumnealui, și îl arată
Tristan Bernard, fumcând într-un
compartiment în care fumatul este oprit.

— Trenul se întoarce contrariat că
Tristan Bernard, acesta însă se adre-

sează către
— Cum nu!..

— Domnule șef, fii bun mai întâi și
dă-mi mie biletul să-ți arate biletul.

— Și de tren cere biletul călătorului,
— Doamnă, ați cumpărat un bilet de clasa II-a. Se-

— Trenul îi face morală, îl amendează
— Trebuie să plătească din compartimentul de
clasa I.

— Doamnă întrebă pe Tristan Ber-

— Cum ai putut ghici că domnul
— Așa, că are bilet de clasa II-a?

— Spune simplu, răspunsul Tristan

— Așa, că avea biletul în buzunarul dela
— Și am văzut marginea biletului.

— Și?

— Și am văzut că avea aceeași culoare
— Biletul meu!

—

— directorul ziarului „La France“

— Și tu și lui Georges Feydeau:

— Și am închiriat un apartament cu
— Pentru redacția ziarului meu?

— Apartament cu 8 camere? Păi ar
— Să locuiesc în el toți cititorii zia-

— „La France“!

—

— Și măști între eruditul Pitard și

— Théophile:

— Păcat că ai atât spirit, dar știi
— Să faci puține lucruri!

— Păcat, răspunsul Théophile, că
— Ai făcut multe lucruri și ai atât de
— puțin spirit!

—

— Mariéton, organizatorul teatrului

— din Orange o avut cu prilejul re-

— venirii lui Oedip-Rege, cinstea de a

— vorbi cu miliardarul Carneggie.

— Și să adresezi și îi exprimi admira-

— ta pentru spectacolul extraordinar!.. Nici

— nu-l văd pe Mounet Sully

— să vorbească ca asta!.. Aș dori să avem
— în teatru spectacole ca acesta... Câte

— milioane m'ar costa?

— Câte milioane m'ar costa? răspunsul Paul

b a z a r

CASATORIA LA VÂRSTA DE 8 ANI

Dacă sunt unii oameni, pe cari nu mai
voim să-i calificăm cari, la 80 de ani,
mai găsim cu cale să se căsătorească
„din dragoste“, sunt și unele făpturi cari
sub acest raport, se găsesc în cealaltă
extremă.

Parlamentul francez a fost sesizat, nu
de mult, de un proiect de lege menit să
reglementeze căsătoria cetățenilor fran-
cezi din coloniile africane. În special se
reglementează căsătoria în tribul „Ca-
bililor“, unde, în virtutea unei uzanțe
consacrate fetele se mărită la vârsta de
8 ani!

Legea menționată prevede că înainte
de vârsta de 15 ani, fata să nu se poată
căsători.

PALATUL FRANȚEI LA NEW-YORK

Presa străină înregistrează știrea că
negocierile în vederea construirii la
New-York a unui uriaș edificiu numit
„Palatul Franței“, s'au terminat defini-
tiv.

Acest șgărie-nori se va prezenta ca un
formidabil bloc, va avea 65 de etaje și
va costa peste 50 milioane dolari.

În cuprinsul „Palatului Franței“ ridi-
cat la New-York, se vor adăposti, între
alte instituții, legațiunea și consulatul
general al Franței.

O PROCESIUNE FUNEBRĂ BIZARA

Una din cele mai bizare procesiuni
funebre a avut loc în India zilele trecute,
când 3000 de lucrători dela atelierele
căilor ferate din Hubli, lângă Bombay,
au însoțit până la crematoriu corpul
neînsuflit al unei maimuțe care fu-
sese electrocutată. Maimuța atinsese un
fir electric din atelier și mulți dintre
lucrători nu rămaseră cu convingerea că
moartea ei se datora numai neglijenței
lor.

Ca o satisfacție postumă dată maimu-
ței și pentru liniștea conștiinței lor tur-
burate lucrătorii au hotărât să o înmor-
manteze cu toată pompa după ritul com-
plicit al funerariilor hindușilor.

OPERATA DE 33 DE ORI

La tribunalul din Plymouth, soțul unei
doamne, împotriva căruia proprietatea
casei în care locuia ceruse evacua-
rea imobilului, a declarat că acest lucru
era imposibil deoarece soția lui fusese
de curând supusă la cea de-a 33-a ope-
rație în răstimp de mai puțin de doi
ani și că deci nu putea părăsi patul.
Judecătorul a dat termenul de două
luni pentru evacuarea casei.

caricatura zilei

MENAJERELE

— Vreau să cumpăr un pui cât de tânăr,
pe cel mai tânăr posibil.
— În acest caz, Doamnă, ați face mai
bine să cumpărați un ou.

CANIBALII

— Tocmai bine ai nimerit: am orga-
nizat un... festin cu jazz-band!..

LA PIATA

— Nu, nu! drept să-ți spun peștele
nu-mi place! Nu-ți atrage privirile, nu
te cheamă!..

— Oh! desigur Doamnă, peștii nu
sunt prea vorbăreți; ei sunt pur și sim-
plu: muți.

(Dimanche illustré)

Pagini uitate

ROLUL FILOZOFIEI ȘI AL IPOTEZELOR

de VASILE CONȚA

Am văzut că cunoștințele noastre își au punctul de plecare în imaginile particulare ale lucrurilor exterioare, cari se pun în contact cu simțurile noastre exterioare și că, prin îngrămădirea acestor imagini în capul nostru și prin imposibilitatea de a concepe, deodată și separat, un mare număr de imagini, mințea noastră formează idei abstracte și mai ales idei generale. Generalizarea este tendința spiritului spre unitate. Și cu cât experiența va fi mai mare, adică cu cât vor fi mai multe imagini particulare în capul nostru, cu atât va fi mai mare sfera ideilor abstracte în genere și a celor generale în special.

Se cheamă *filozofia cutărei ori cutărei științe* totalitatea ideilor celor mai generale ce au fost abstrase dintr-o totalitate dată de cunoștințe particulare și concrete. Inșă această totalitate de idei abstracte variază firește cu numărul, forma și calitatea întipăririlor nervale de primul grad, cari constituiesc totalitatea dată a cunoștințelor concrete; — intrucât totalitatea de idei menționate este *substractum* sau, de pot spune, *rezultanta* tuturor acestor întipăriți nervale. De unde reeșă că fiecă nouă experiență, fiecă nouă întipărire nervală din nou formată, care se adaugă la totalitatea dată a cunoștințelor particulare, modifică, într-un chip neapreciabil bine înțeles, totalitatea și calitatea ideilor abstracte, ce rezultă din totalitatea dată a cunoștințelor particulare. De aceea *filozofia cutărei ori cutărei științe* nu face decât să rezume și să prezinte într-un chip general și metodic starea actuală a cunoștințelor, a căror totalitate constituie știința respectivă, așa că ea trebuie să se modifice treptat și nesimțit, pe măsură ce experiența externă crește. Este deci fals a crede că *filozofia cutărei ori cutărei științe* poate să pună, într-un chip permanent și invariabil, bazele, temelile, principiile acelei științe.

Să luăm o pildă. Se cultivă și se caută a se clădi, o *filozofie a dreptului*, cu pretențiunea mărturisită de a stabili *principiile invariabile* ce ar trebui să călăuzească pentru totdeauna și pe judecători și pe legistatori, și mai ales pe aceștia din urmă. Filozofia dreptului, însă, sau dreptul natural propriu zis, nu face decât să prezinte minții sintetice starea actuală a dreptului și nu poate sluji, în practică, decât să călăuzească pe judecător și pe comentator în arta de a interpreta și de a pătrunde instituțiile și raporturile juridice *actuale și trecute*; și încă, pentru a pătrunde raporturile juridice trecute, trebuie să se ajute de învățămintele istoriei. Cât despre arta de a legifera, nenorocire pe popoarele ai căror legistatori ar fi *exclusiv* călăuziți de principiile generale de drept natural, fără să aibă în vedere circumstanțele particulare ale fiecărui caz! Atare legistator nu face decât să enunțe fraze goale și generalități eterate, propriu doar să producă confuziune în spiritele obișnuite să dea loc la tot felul de interpretări a legilor și să-i încurce în loc să le întărească sentimentul dreptății. Legistatorii ce-

lei dintâi și celei de a doua revoluții franceze, au avut, până la un oarecare punct, aceste cusururi. În realitate și de obicei, însă, lucrurile nu se petrec astfel. Obiceiurile, cu toate că confortându-se, în general, principiilor dreptului natural, stabilesc totuși zilnic ușoare abateri, și legistatorii, cu toate că ținând seamă de principiile dreptului natural, admit totuși zilnic mici excepțiuni. Cu chipul acesta, în dreptul pozitiv, sunt excepțiuni la toate principiile. Dar numai cu chipul acesta dreptul face mereu și nesimțit progrese. Ca urmare a acestor schimbări, filozofia dreptului cată și ea să se schimbe zilnic, fără ca să ne dăm seamă de adevărata pricină a acestei schimbări. E adevărat că progresul puterii intelectuale a oamenilor, este și el una din pricinile care aduc schimbări în filozofia dreptului; dar nu trebuie totul atribuit, cum se face pe nedrept, acestei unice pricini.

Ceeace am spus despre filozofia dreptului, se aplică la toate filozofiile speciale și chiar la totalurile de principii și de reguli pentru arte.

Se cheamă *filozofie generală* totalitatea ideilor celor mai generalizate, scoase din toate cunoștințele noastre particulare și concrete. Ea-i cu alte cuvinte, totalitatea tuturor filozofiilor speciale. Filozofia generală, ca și filozofiile speciale, tot pentru aceleași motive, trebuie să se schimbe, pe măsură ce științele pozitive progresează, adică pe măsură ce experiența crește și se îngrămădește în creierul omului. În fapt, filozofia generală este, printre științe, aceea care variază mai mult: fiecarea perioadă a istoriei, fiecarea țară are, ca să zicem așa, o filozofie proprie.

Am auzit adesea spunându-se că științele nu opt să progreseze repede și solid, dacă nu-s călăuzite în cercetările lor de principiile sigure, ale unei filozofii bine stabilite; și că filozofia trebuie să domineze și să comande celorlalte științe. Am mai auzit că, de când științele au luat direcțiunea ce li-i imprimată actualmente și care s'ar putea denumi *pozitivă*, ar lipsi călăuză și regulator, și că, în cele din urmă, Herbert Spencer a izbit să stabilească o filozofie care va putea sluji de-acuma de călăuză sigură tuturor cercetărilor științifice. Nu știu dacă Spencer este de aceeaș părere. Știu numai că toate sistemele de filozofie au avut pretențiunea asta, și cu deosebire sistemele de filozofie spiritualistă. Nu-i poate decât A. Comte acela care, cel dintâi printre moderni, a înțeles adevăratul rol al filozofiei. În adevăr, dură dănsul, dacă l-am înțeles bine, filozofia nu-i de cât totalitatea generalităților tuturor științelor, acestea fiind rezultatul experienței. Așa că filozofia, ca rezumat al tuturor cunoștințelor noastre, trebuie firește să varieze cu totalitatea acestor cunoștințe și, prin urmare, cu suma experienței noastre. Inșă suma experienței este esențialmente variabilă și merge crescând.

Punându-ne dintrun alt punct de vedere, am putea spune că *filozofia este*

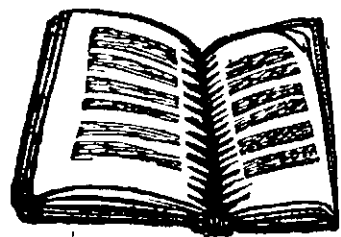
poezia științelor, adică contemplarea universului, așa cum ni-i înfățișat de starea actuală a cunoștințelor noastre.

Pe de altă parte, însă, nu-i mai pe exact că cercetările științifice trebuie să aibă, și au într'adevăr, călăuze. Aceste călăuze sunt *ipotezele verificabile prin experiență*.

Sunt ipoteze neverificabile prin experiență, cum e ipoteza existenței lui Dumnezeu, aceea a nemuririi sufletului. Aceste ipoteze sunt de mult folosite pe călețele omenirii în credința certitudinală și formează pe calea *credinței*. Dar în epocă mai înaintată, în care certitudinile se formează pe calea *convingerii*, aceste ipoteze nu ne mai interesează atât. Întru nimic și-s aruncate ca pure creațiuni banale și himerice ale imaginii. Pentru starea științelor corespunzătoare stării noastre de cultură, numai ipotezele verificabile de experiență ni-s trebuțoare și chiar indispensabile.

În realitate, orice adevăr începe a fi numai întrevăzut și numai pe câte puțin, prin îngrămădirea dovezilor, se stabilește definitiv în convingerea noastră. În tot timpul ce precede cartărea absolută, adevărul este o ipoteză. Început el este o ipoteză puțin probabilă pe urmă, devine tot mai probabilă, până ce ajunge să fie un adevăr sigur. Că ipotezică este deci o cale normală și necesară formării adevărului. Consideră d-o chiar numai din punct de vedere metodic, încă trebuie recunoscut că, în o ipoteză oarecare, cercetările științifice nu pot ajunge decât la prea puțin întru, ca să nu zicem la nimic; pe căle călăuzit de o ipoteză, îți îndreptă cercetările, toate experiențele spre un sigur punct, până se dovedește deplin adevăr sau deplină falsitate a ipotezei. Urmă se procede la verificarea altei ipoteze, și tot așa înainte. Orice cercetare nouă dă loc la conceperea unei ipoteze, și orice ipoteză, călăuzind cercetările noastre, ne conduce la o certitudine.

Este deci dovedit că cercetările științifice trebuie să fie călăuzite de ipoteze. Dar se înțelege că fiecă ipoteză nu conduce cercetările decât un timp oarecare relativ destul de scurt. Și sistemele filozofice au putut și vor putea călăuzi un timp oarecare cercetările științifice, dar vor face-o ca ipoteze și, prin urmare, chiar, temporar. Cât pentru pretențiunea, hrănită de unii filozofi, de a stabili principii proprii cari să călăuzească pentru totdeauna științele, ea-i absurdă, virtutea consideratunilor ce preced.

Carti redactate în extrase

O ZI DIN VIAȚA UNEI FEMEII

Ștefan Zweig

Celebrul Ștefan Zweig, autorul romanului „O zi din viața unei femei”, e o personalitate care a depășit granițele teritoriului austriac, însușindu-și un renume universal. E unul dintre cei mai proeminenți scriitori de azi.

Romanul său e povestea unei frământări de conștiințe care torturează de ani de zile sufletul unei femei cinștite. Sentimentul de milă pentru jucătorul care-și pierduse întreaga avere la joc, și pe care ea îl împiedecă să se sinucidă — se transformă într'un sentiment de dragoste.

Vrăjită de frumusețea și distincțiunea lui, ea îi aparține. Iuziile însă îi sunt spulberate curând. Tânărul pe care ea-l credea vindecăt de patima jocului, cade din nou în brațele viciului.

discuție violentă izbucni la masa la care ne aflam în pensiunea din Riviera. Societatea noastră era compusă din oameni făcând parte din categoria muritorilor cu imaginația redusă; nu-i păseseră decât lucrurile cari se produceau în ochii lor. Așa că de obicei, imediat după masă cei doi însurații germani erau să facă sport sau să fotografieze. Danzele se ducea la pescuit, englezoii să se întorcea între cărțile ei, soții italieni făceau escapade la Monte Carlo iar d-na rămâneam să lenevesc pe un scaun în grădina sau să lucrez.

De astădată însă rămăseserăm înlănțuiți în aceeași discuție. E drept, că evenimentul ne pasiona în mare măsură. Era vorba de scandalul petrecut eri la Riviera.

Cu trenul de prânz sosise la hotel un tânăr francez luând o cameră care dădea la mare, fapt care îndica dela început o mare stare materială. Tânărul se remarcase imediat, nu printr'o eleganță deosebită, ci prin fizicul său extraordinar de plăcut. Apoi era și de o simpatie dusă la extrem. Ajuta doamnelor să-și pună pardesiul, mângâia ocheșii copiilor, saluta în dreapta și în stânga cu o cordialitate care-ți făcea plăcere într'un cuvânt în câteva ore el cucerise simpatia tuturor, vilegiaturistilor.

La orele 2 după amiază juca deacum în tovărășia celor două fiice ale fabricantului lyonez în timp ce mama și d-na delicata doamnă Henriette, priveau cu mulțumire și îngăduință flirtările fiicilor sale. Seara tânărul stătu de vorbă cu noi și ne povesti câteva anecdote, se amuză îndelung pe terasă întovărășit cu d-na Henriette, al cărei soț făcea ca d-na să aibă o partidă de d-mâncă cu un prieten de afaceri; seara târziu îl văzui într'o conversație de o intimitate familiară cu soțul hotelului. A doua zi dimineața, întovărășise pe danez la pescuit, iar după-amiaza apăsă chestiuni politice cu fabri-

cantul lyonez iar după prânz stătu de vorbă cu d-na Henriette în grădina, jucă iarăși tennis cu fetele fabricantului și discută în hall cu tânăra pereche italiană.

La șase seara, când mă duceam să pun o scrisoare la cutie, îl găsi la gară. Se scuza că nu-și luase rămas bun, dar adăogă că se întoarce peste două zile.

Se făcuse seară târziu. Pe la unsprezece mă aflam în odaia mea, când deodată auzii șomote, strigăte, pași în goană pe nisip și un vacarm de nedescris. Mai mult enervat decât curios, am coborât și aflai atunci, că d-na Henriette dispăruse în tovărășia tânărului francez lăsându-și după atâția ani soțul și copiii pentru un tânăr pe care acum două zile nici nu-l cunoștea.

Un asemenea eveniment petrecut sub ochii noștri era de natură să emoționeze profund și pe cei mai nepăsători oameni. Toți discutau atitudinea acestei doamne care se lăsase captivată de tânărul francez în asemenea condițiuni.

Masa noastră împărțășea părerea unanimă că cei doi amănți trebuia să se fi cunoscut de mult și că tânărul nu venise aci decât pentru a fixa detaliele fugii — căci era imposibil să crezi că i se putea întoarce capul unei femei numai după două zile.

Nu știu de ce dar am simțit atunci o deosebită plăcere să împărțășesc o părere contrară. Nu fiindcă așa fi avut chiar altă părere ci voiam doar să-i contrazic. Discuția deveni atunci generală iar cei doi germani și italianul respinseră cu dispreț teoria „fulgerului” pe care o etalam eu și în care ei nu vedeau decât o nebunie și o imaginație romantică.

Discuția luă imediat forme violente. Eu găseam mult mai drept ca o femeie să dea curs liber instinctului și pornirilor sale decât să-și înșele bărbatul în propriile sale brațe — ca în cele mai multe cazuri — ținând ochii închiși.

Și cu cât discuția devenea mai infierbântată, cu atât creșteau și atacurile la adresa sărmaneii Henriette pe care eu o apăram cu căldură.

Prezidenta mesei era Mrs. C., englezoaica bătrână cu părul alb și plină de distincțiune. Vorbea puțin și se ținea într'o oarecare măsură, la distanță, știind totuși să aibe atenția față de fiecare în parte. De astădată ea vorbi și mai puțin ca de obicei. Intervenea în discuție numai atunci când inflăcărea ia prea mari proporții. De altfel discuția nu s'ar mai fi terminat nici odată dacă tânăra pereche de nemți nu s'ar fi ridicat să plece.

Deși discuția nu mai fu reluată, totuși timp de câteva zile ironiile italianului nu mai încetară. Ceilalți se mulțumeau să mă privească ironic. Singură englezoaica începu să-mi arate o afecțiune care mă măgulea. Iar când într'o zi spusese la masă că vacanța mea era pe sfârșite, englezoaica spuse:

— Ce păcat! Și eu care aș fi avut plăcerea de discutat cu d-ta!

Și din clipa aceea fu cuprinsă de o agitație febrilă pe care însă comeseții n'o băgară de seamă. După amiază, pe când mă aflam în odaie, primii un bilet prin care ea mă ruga să-i fac plăcerea unei vizite.

Seara, la ora anunțată, băteam la ușa doamnei. Camera era cufundată într'o semi-obscuritate. Doamna C. îmi întinse mâna, îmi oferî un scaun și ea se așeză în fața mea. Apoi după o luptă interioară de câteva secunde, ea începu:

— Am nevoie de dumneata ca să mă ascuți și să înțelegi o întâmplare petrecută cu ani în urmă. E vorba de o singură zi din viața mea. Restul nu prezintă importanță. Părinții mei erau niște nobili bogăți din Suedia. La vârsta de 18 ani făcui cunoștința soțului meu și puțin după aceea ne căsătorirăm. Duceam o viață fără de griji. Stăteam trei

luni pe an la Londra, trei luni la noi la moșie iar restul timpului colindam prin capitalele Europei. Nici odată cea mai mică umbră n'a întunecat viața noastră conjugală; cei doi copii creșteau în principiile părinților lor.

Aveam 41 ani când bărbatul meu muri subit. Din acea clipă considerai viața lipsită de scop și complet inutilă. Bărbatul cu care împărtășisem timp de douăzeci și trei de ani fiecare clipă nu mai exista, iar copiii mei erau prea mari pentru ca să mai aibă nevoie de mine. Așa că mă decidese să călătoresc. Plecai întâi la Paris și de acolo încetu colindatul Europei.

În anul al doilea al văduviei mele, când împlineam tocmai 42 ani, plecasem în luna Martie la Monte Carlo. Nu mă mâna decât plictiseala și nevoia de a mă învărti într'un cerc în care viața să pulseze mai intens. Mă duceam deci foarte des la Casino. Distracția mea consta din a privi mâinile crisplate ale jucătorilor, cari vorbeau într'un chip cu totul elocvent.

Luasem masa de seară împreună cu ducesa de M. și după aceia intrasem în sala de joc trecând dela o masă la alta și privind jucătorii adunați acolo ca din întâmplare. La dreptul vorbind nu priveam oamenii ci postavul verde și mâinile cari se agitău pe postav când crisplate, când avide, cândperate, când hrăpărețe. E o vorbă foarte adevărată, că *la joc cunoaști omul*. Eu voiam să-i cunosc judecând după mâini. De altfel priveam de mulți ani de zile — atunci când mi se prezintă ocazia — mâinile jucătorilor, așa că îmi însușisem o oarecare experiență.

Astfel pe când treceam dela o masă la alta privind mâinile jucătorilor, auzii niște părături provocate par'că de articulațiile degetelor. Fără să vreau îmi aruncaii ochii spre cealaltă parte a mesei. Și văzui atunci două mâini cum nu mai întâlnisem niciodată. Niște mâini de o expresivitate care trăda totul. O mână dreaptă înălțuită cu stanga și agitându-se într'un mod atât de convulsiv, în cât articulațiile falangelor pocneau ca o nucă pe care o spargi.

Erau niște mâini de o frumusețe rară, lungi, cu degete albe și cu o pielică fină și străvezie. Le-am privit într'una și de fiecare dată aveam o surpriză nouă. Ceea ce mă surprinsese dela început era expresia lor care arăta o pasiune nebunească.

Când bula se opri și crupierul anunță numărul, cele două mâini crisplate se despărțiră ca niște animale înălțuite, lovite de acele glonte. Ele căzură exprimând o deziluzie puternică.

Nici odată până atunci nu mai văzusem niște mâini atât de expresive în care fiecare muschiu vorbea și din care pasiunea eșea prin toți porii.

Timp de câteva secunde mâinile rămaseră nemișcate. Apoi deodată una din ele luă un pumn de bani și-l puse în dreptul unei cifre. Din acea clipă agitația reîncepu și mâinile se înălțuiră iarăși. Nu, nici odată n'am mai văzut de atunci încoace asemenea mâini.

Tot ce se petrecea în jur dispăruse pentru mine. Stăteam în spatele tânărului și priveam agitația mâinilor.

În cele din urmă nu mai putusem rezista; trebuia să-l văd fața. Era o față de copil de o așa expresivitate încât oricine i-ar fi putut citi gândurile. Era un tânăr cam de 24 ani cu un fizic foarte plăcut, cu o gură mică ce lăsa să se între-

vadă o dantură superbă, cu un păr blond și carlionțat ce-i cădea pe frunte. Capul se clătina încolo și încoace ca și cum ar fi condus el bula.

Stătui astfel câteva timp privind-l. În ochii săi luca o lumină brutală ori de câte ori crupierul îi punea dinainte piesele de aur. În asemenea clipe fața i se lumina deodată și întreaga sa făptură radia. Dar clipe ca acestea nu erau multe. Și cu cât grămada de aur din fața sa se micșora, cu atât încordarea creștea. Ea atinse paroxismul atunci când nu se mai afla nici un ban în fața sa. Se scotoci atunci prin buzunare, căută în vestă, dar nu găsi nici un ban. Atunci cu fața galbenă se ridică dela joc și ca un om beat se îndreptă spre eșire.

Aveam presimțirea că omul acesta se ducea spre moarte. De aceea mă luai după dânsul și îl urmării dela distanță. Cobori scările cazinoului cu pași de om beat și se îndreptă spre grădină.

Se prăbuși pe o bancă și rămase aci câteva timp nemișcat. Afară toamna cerise cerul cu nori și din moment în moment trebuia să isbucnească o ploaie. Nu l'aș fi deșteptat totuș dacă n'ar fi isbucnit deodată o ploaie torrențială, ce cădea în repote peste tânărul care părea că nici nu bagă în seamă. Atunci mă apropiai de dânsul și luându-l de braț îl țării spre o trăsură.

El nu făcu nici o opunere.

Se uită numai o clipă la mine și închipuindu-și că are în fața sa vreo femeie ușoară, se lăsă dus. Luai o trăsură. Dar încotro? La mine nu-l puteam duce nici într'un caz. La un altul atunci. Spusei birjarului numele unui hotel și după câteva minute eram acolo. Când cobori din trăsură vruî să-l strecur câteva hărții cu care să-și plătească hotelul. Atunci dintr'odată îl înțelese că în fața sa se afla altcineva decât o femeie de stradă. Nu vru însă să primească.

— E inutil! spuse dânsul. Cu banii ce-mi vor mai rămâne voi reîncepe mâine jocul. Nu! trebuie să sfârșesc odată.

— Ia banii și intră în hotel! spusei cu cu voce autoritară. Și sunai. Dar când portarul deschise, tânărul cuprins de o pornire subită, mă luă de mâini și cu o voce agitată, inflexibilă și iritată, îmi zise:

— Vino!

În jurul pumnului simțeam o strângere ca de lanțuri.

Voiam să mă apăr dar voința mea era absentă și... înțelegi... mi-era rușine să mă lupt cu un străin în fața portarului.

Și astfel, mă trezi cu el singur în odaie. Mâna mă strângea încă...

Când mă trezii dimineața aveam lângă mine un bărbat.

Atunci înțelesei totul. Simțeam nevoia să fug din atmosfera aceasta înăbușitoare în care aparținusem unui bărbat.

Mă îmbrăcai în grabă dar când să plec el deschise leneș ochii. Se uită în jur surprins de cele ce vedea și părea că tese dintr'un haos imens.

— Trebuie să mă duc, îi spusei eu repede. Așteaptă-mă la prânz la intrarea cazinoului; de rest mă ocup eu.

Și înainte de a-mi fi putut răspunde un singur cuvânt sosii acasă.

Eram torturată de remușcări. Omul acesta însă pe care-l acuzam începu să îmi placă. Totuși nu voiam să-l rețin. El trebuia să se reîntoarcă imediat la ai săi.

La prânz când mă îndreptam spre Casino, un tânăr părâsi banca și alergând spre mine îmi sărută mâinile. Mișcarea

aceasta avea în ea ceva atât de spontan încât mă emoționă.

Luaram răsău împreună, iar în cursul după amiezei făcurăm împreună o plimbare. Omul care înainte cu câteva ore voia să-și curme viața, renăscuse grație mie. Și pe măsură ce mă gândeam la acest lucru, creștea în mine un sentiment, pe care mă-e rușine să-l spun. Dar nu el trebuia să se reîntoarcă!

La despărțire îi strecurai câteva bile de o sută de franci ca să aibe de tren. El refuză însă să-i primească. În ochii se aprinseră lumini arzătoare. De bună însă nu voi să se atingă. Mai mult, forța îl convinsei să-i primească și spusei, că la ora trenului voi fi și eu la gară.

Ne despărțirăm. În cursul după amiezei primii vizita unor rude. Și cu cât un plecării se apropia cu atât nerăbdarea mea creștea. Îl iubeam. Da îl iubeam. Și voiam să-l mai văd. să-l rețin. Da nu, voiam să plec și eu cu el. Între însă se încăpățânau să rămână. Și timpul trecea. Se apropia ora plecării trenului.

Pretextând o indispoziție reușii să rămân singură. Atunci, alergând spre de lapuri îmi făcui în grabă bagajul. Mă erau cinci minute. Anunțai portarul că plec, îmi aranjai bagajele, luai o trăsură dar când ajunsesem la gară trenul se pusesse în mișcare. Rămăsei beată pe peron urmărind cu privirile ferestrele vagoanelor. Nu-l văzui. Desigur că el mă uitase.

Sărobită mă întorsei la hotel. Și în cursul searei mă dusei la Casino ca să mai uit. Începu să privesc din nou mâinile când deodată zăresc pe tânărul pe care eu îl credeam vindecat, jucând. Fața îi era crispată, mâinile înălțuite, dar câștiga.

Mă apropiai de el. În mine cloceala acum dragostea. Eram fericită că nu-l am pierdut și că vom putea fi împreună. Dar când îl strigai, el se întoarse spre mine o clipă și apoi îmi întoarse spatele.

Am încercat să-l trag afară din infernul acesta în care-l mâna patima. Dar când l-am adresat din nou câteva cuvinte, m-am pomenit insultată în mod grosolan...

Doamna C. tăcu o clipă; apoi adăugă dubă mulți ani am auzit într'o dimineață că: tânărul își spulberase creierii pe scările Cazinoului din Monte Carlo.

(Edit. Victor Atmăș, 1928.)

